

Гр. Петніков

ДОНБАС УНОЧІ

Тут ночі не буває,— тут
Із нею вийшло все на прю,
Як лампа в кіптяві й поту,
Як сурма, що несе зорю.

Тут ніч скидається на схід
У голубій тінєй юрмі,
Коли далінь, як мідний слід
Лісів, запалених у тьмі.

В ній запах сіри і боїв,
Заграви й домни в долині,
Безсоння айстр і прапорів,
Путі з вугіллям запасні.

Вона в тривозі поспіша
Мерщій пройти в пластів імлі,
Вона виходить горлом шахт,
Як поту краплі на чолі.

Вона палає, як метал,
В блакитну стягнутий дугу,
Як іскор зоресайний шал,
Що шле розтоплений чугун.

Вона печей минає гнів
Напружена, як сталевар,
Як дужий владар тих огнів,
Що ложкою бере навар.

Вона нагадує пожар,
Коли край коксу батарей
Іде розмова срібра
Під біг оранжєвих тіней.

В ній видих диму і азота
Й нової доблесті груда,
І вугіль, як весна в турботах,
Стволами сходить на - горá.

Та ніч Донеччини в цехах,
В світаннях, відблисках, копрах,
Пливе як огненна ріка,
Як пісні виплавка дзвінка.

З російської переклав
Володимир Сосюра

Семен Сумний

ЖИТТЯ СЕРГІЯ ЛЯЛІНА

УКРАЇНЬСЬКА НІЧ

Чи знаєте ви українські ночі?

Чи уявляєте ви літню ніч після напруженого льотного дня?

Ніч, така самісінька, з якої малював художник Куїндзю свою славнозвісну „Українську ніч“ : темносине, майже чорне небо, безліч зірок, що хитро підморгують нашій планеті, соки, струнки тополі.

Та ось урочисто, ніби парад приймаючи, вплив зза лунний місяць і, підбадьорений легкокрилим степовим вітерцем, мчав ганятися за зірками, розтоплюючи їх у своєму блідому сяйві. Словом, одна із численних варіацій на прекрасну куїндзювську ніч.

І ця ніч стала ще прекраснішою від нових мотивів, введених до пейзажу колгоспними буднями. Місяць заливав світлом великий колгоспний табір і тьмяно відсвітав у величезній горі щойно намолоченої пшениці. Так собі пшеничний Монблан!

Під табором вишикувалися рядками гарби і діжки з водою. Ситі коні оточили ясла і смачно вминали сіно, що зберегло ще теплінь весняного сонця та терпкість пахощів польових квітів. Жар-птицею горіла мідь пожежної машини і жар-птицею шенятами — мідяні каски на стовпі. І зовсім казково, розставши крила, міцно стриножений дримав під чохлами не леко від табору літак агітескадрильї імени Максима Горького.

Спати б Сергію Васильовичу!

Напружено і натхненно працював він цілісінький день. Дарма ж усі колгоспники — учасники зустрічі літака: і відважна десятирічна Килина Гупаленко, що довго не пускала свою онуку до кабіни літака; і дід Іван Тесленко, що, вдаривши брідом об землю... натяг на сиву голову шкіряний шолом бортменника, сміливо злетів старістю у голубі простори; і п'ятирічний Володька Ключок, що літав сьогодні з батьком — бригадиром колгоспу; і ті, що сьогодні тільки позирали на небо, де літала машина, — встигли полюбити цього смуглявого льотчика.

Спати б Сергію Васильовичу! Та не спиться товаришу!

ну. Він слухає, як дівчата плетуть тонке мереживо ліричної роки сумної дівочької пісні:

Ой, вербо, вербо,
Де ти росла,
Що твое листячко
Вода знесла?
Знесла, знесла
Тиха вода,
А я молода,
Як ягода...

— Хороша пісня. Треба завтра її записати...

Любить пісні Сергій Васильович. Хоч сам співа, хоч слухає чужі пісні — завжди по-юнацькому тепло горять йому сірі очі. Дивна властивість у цієї людини всміхатися самими очима. Можливо, що й тепер, в колгоспному таборі, він усміхається, бригадуючи дивний хор братів і сестер Ляліних під диригуванням „заслуженого родинного хормейстера“ Василя Васильовича Ляліна.

Василь Васильович Лялін не завжди спроможний був, за старих часів, нагодувати свою родину. Наділу — півтори десятини, і ті розбрелися у трьох полях по суглинках. Але піснями завжди наїдалась його не мала таки сім'я.

Сергій Васильович згадує свого батька, всіх братів і сестер, які вишивувались півколом, щоб почати за батьківським звичаєм невеселу пісню про кручину, змію підколодну, що від її лише одна доріжка стелиться:

... Догорай, моя лучина,
Догорю с тобою и я.

— Та й співали ж ми!

Починали дисканти — Катя з Ганною. Навперейми їм лишили альти — Надії, Павла і самого Сергія. Соковито влітали свої баритони Андрій з Михайлом. Тенором підтягував Дмитро, Степан, що тепер інженером в Наркоматі шляхів, удвох з батьком солідно басили:

До - го - рю с то - бо - й и я...

Окрім пісень, мало радісного згадати Сергієві про своє дитинство. В одній-єдиній комірчині, яку величали світлицею, жили батьки і дванадцять дітей. Спали покотом, сьорбали однієї миски — як ще вистачало всім місця за одним столом! Тільки й радості було, що пісні та полювання на пискарів-плотву у мілководній річечці, не безпідставно прозваної „Пістенкою“, бо ліниво, абияк плелася вона сінокосами та богами.

Так і піс Сергій.

За звичаєм, Лялінові дівчата мали виглядати женихів, працюючи на батьків. Хлопці ж, ледве підвівшись на ноги, мали йти в дванадцять, у тринадцять років на заробітки. Отакий був залізний закон родини Ляліних, ще від дідів заведений.

Село Мервино майже заховалося під праве крило Рязані. І мервинська біднота, не знайшовши щастя на скупій землі, йшла на залізницю, на дрібні заводики тодішньої рязанської промисловості, до Москви.

У дев'ятсот п'ятому, як Сергієві минуло десять років, він уперше взяв книжку в руки, вступивши до церковно-приходської школи. Піп і вчитель-дьячок гасили гарячу допитливість хлопчини, і коли через три роки одержав Сергій Лялін атестат з „Ведомства православного исповедания“ „атестат зрілості“, він гірко сприйняв, що на цьому обірвалася його наука, саби коли охота до неї зростала.

Залишилось одне — стати до роботи. Два роки знесилював його важка селянська робота — соха та клишонога коня. А там, десь у десятому році, взувши свіжі постолы на чисті онучі, рушив Сергій з торбиною за плечима на Рязань, в ученики на завод. Мріяв про метал, а запахло фарбою — немудрою фарбою малярного ремесла.

Цеховий маляр заводика сільськогосподарського реманентів — гіркий п'яниця і віртуоз-гудій, швидко розкрив Сергієві таємниці свого майстерства, хоча відразу приголомшив парубка довжелезною реляцією про складність його „мистецтва“, про божий дар маляра, про шану, на яку чекає учитель від учнів.

Сергій швидко збагнув, як розводити сухі фарби на оливі. Не зважаючи на хитрі вигадки, повідані старим маляром, хлопчик за кілька тижнів добре знав, яку частину плуга фарбувати зеленою, яку червоною, де класти жовту фарбу і як по трафарету вибивати заводську марку: „А. О.-во Ряз. Зав. „Темпель““.

Два роки розписував Сергій плуги і віялки, заздрісно дивляючись на сусідній цех, де з вагранки лився гарячий, спучий метал, що пахнув сіркою і ще, як здавалось, полиняв гіркістю землі.

Та й радів же Сергій у той день дев'ятсот дванадцятього року, коли він з малярів потрапив учнем до ливарника. Не високий на зріст, трохи малосилий, сімнадцятирічний Сергій захопився тією кухнею, де у вагранках варився метал.

Непомітно промайнуло три роки у ливарному. І як жодного разу обірвалася любима праця: викликали до військового начальника, зважили, виміряли, вислухали, прокричали саку ментальну формулу „Годний!“ і забрили лоба.

І став Сергій Лялін солдатом царської армії, 88 Рязанського піхотного запасного батальйону.

Чого всміхаються очі Сергія Васильовича, коли він згадує царську армію? Відразу і не зрозумієш, чи іронічно, чи з жарту, чи з тринкою всміхається він, розповідаючи про солдата його молодості Сергія Ляліна.

Співак Лялін з іронією пригадує безглузді і похабні пісні, що їх співали в ті роки рязанські солдати в казармах і

нустрі. Робітник-металіст Лялін пригадує, як він ненавидив війну, уникав її та вчасно залишав маршові роти, коли їх виводили на фронт.

— Якої мені болячки треба було? Чого я там не бачив? Чиї інтереси я мав головою накласти?

Так і прожив у Рязані Сергій Васильович до кінця 1916 року, потихесеньку ведучи розмови проти війни, сіючи зненависть до миколаївського режиму, до безглуздої бойні. А там піхотне начальство, раде позбутися Сергія Васильовича, відрядило його до моторної майстерні московської школи авіації, звідки надійшла вимога на поповнення з колишніх майстрових.

Молодший, а згодом старший моторист Лялін радісно зустрів Лютневу революцію. Радісно було від слова „товариш“, від того, що офіцерня трохи підобрала хвіст, від свіжого вітерця. Та викликало непевність те, що війна не кінчалася, а навпаки, ще більш горлали всякі прапорщики: „до побідного кінця!“, що з села батько все запитував у листах — чи скоро землю дадуть на всю родину, що хвости по хліб не зменшувалися. Почувши у березневі дні слово московського більшовика, відразу зрозумів солдат Сергій Лялін, що до чого, куди руль тримати, на яку війну закликати, для чого не жаліти своєї крові!

У перші ж дні героїчних жовтневих боїв Сергій Васильович вперше в житті зарядив гвинтівку бойовими патронами.

Сергій Васильович приглушив мотор в авіомайстерні, клочним витер руки, одяг шинель, підперезався і приєднався до червоногвардійського загону, що наступав на Кремль. Все було ясно і зрозуміло до кінця: ворог ось тут під боком, ворог оточує тебе, щастя треба завоювати бодай ціною власного життя.

Москва купецька стала Москвою радянською.

Багато льотчиків з офіцерів залишили машини і подалися на Дон, за Петроград, де формувалася контрреволюція. Молодій радянській владі, широким класовим фронтам потрібні були свої, вірні революції пілоти. У серпні тисяча дев'ятсот сімнадцятого року до московської школи авіації прийшов учитися мистецтва літати член більшовицької партії Сергій Васильович Лялін.

В якому музеї побачиш тепер тих кволіх „Моран-Параголів“ слабосилих „Фарманів“ і утлих „Сопвічів“, що боліли всіма хворобами авіаційної юності і всіма пороками власної старості? Десь за кордоном випускали нові й нові машини, а тут, в радянській країні, вчилися літати і літали Ляліни на недобитках з царського авіаційного парку, що увійшли до історії авіації під злою та влучною назвою „гробів“.

Ось тепер, у дню дивну ніч, в колгоспі ім. Челюскінців, лежачи під стіжком пахучого сіна, розповідає Сергій Васильович:

— Страшно пригадати, на якому бараклі нам доводилося літати і як довелося учитися. Ось історія однієї моєї аварії. Смішна була б історія, навіть для кінокомедії сюжет годящий,

якби не так прикро завершилася вона... У кабіні сидів молодий льотчик, мій друг Казімір Галькевич. Дав він контрзавів мотор, а я, спиняючи розгін, наліг всім корпусом хвіст літака. Враз літак з невластивою йому прудкістю рив і пішов угору. Я завис на хвості, і блаженська машина відразу перестала слухатись свого водія. Стрибнути — соко, і я поліз до кабіни. А Казімір, побачивши, що я ось ось можу звалитися, різко повів на зниження і сів на д... Казімір розбився, а я чудом врятувався з важкою контузією грудей. Проте в школі залишився.

Сергій Васильович зміг би знову вернутись до моторної майстерні, але радянській країні потрібні були свої льотчики. Учився завзято, ніби доганяючи загублені роки, коли літжиття не сприяла науці.

Двадцятого червня 1919 року начальник школи, військовий льотчик Трудолюбов, міцно потиснув руку випускникові Сергію Васильовичу Ляліну, вручивши йому:

РСФСР

Начальник Московской
Школи Авиации
Рабоче-Крестьян. Кр. Военного
Воздушного Флота

По учебной Части

20 июня 1919 года

№ 3213

Москва, Ходынка, тел. 27124.

СВИДЕТЕЛЬСТВО

Дано сие Сергею Васильевичу Лялину в том, что он действительно обучался полетам в Московской Школе Авиации Рабоче-Крестьянского Красного Военного Воздушного Флота с 20-го августа 1918 года по 20-е июня 1919 года.

За время обучения полетам летал на нижеследующих самолетах: „Фарман“ т. XX, „Моран-Парасоль“, „Моран-Ж“ 16 метр., „Моран-Ж“ 14 метр., с прохождением на последнем полном курсе „высшего пилотажа“: штопор, поворот через крыло, двойные перевороты, скольжение на крыло, скольжение на хвост, петля, вертикальные виражи и свободное падение, после чего летал на самолете „Ньюпор“ тт. XXI и XI с прохождением с ним „Высшего Пилотажа Воздушной Боевой Разведки“.

19 июня 1919 года окончил школу с аттестацией учебного комитета школы „отличный“.

Кроме того, Лялин слушал лекции в теоретическом классе школы с практическим изучением авиационных моторов, самолетов, с фотографией и др. предметов.

За все время нахождения в школе все возложенные на него обязанности исполнял точно и аккуратно и ни в чем предосудительном замечен не был; в полетах зарекомендовал себя как весьма дисциплинированный, храбрый, никогда не теряющий присутствия духа летчик, — что подписями и приложениями печатно удостоверяется.

Вр. и. д. начальника школы
военный летчик Трудолюбов.

И. д. военного комиссара школы Медведев.

Пом. нач. школы по уч.-полет. части,
военный летчик А. Левин.

Отак став льотчиком червоного повітряного флоту Сергій Васильович Лялін...

— Час спати,— пропонує Сергій Васильович.— Хоч завтра ранку ми й не полетимо, але доведеться допомогти колгоспові, бо щось у них не ладиться з молотаркою.

Засинає екіпаж агітлітака.

Затишають останні пісні... Декому привиджуються „Фармани“ і „Сопвічі“, що на них літав у дні своєї авіаційної молодості командир загону агітескадрилі імени Горького Сергій Васильович Лялін. Ще сниться „Фарман“ з великим піконом тузом на борту—творіння ухарської фантазії кокаїніста-офіцера. Сниться навіть той офіцер царської авіації, що розповсюдив у численних репродукціях свій портрет повітряного басуна з „незмінною супутницею“— смертю (так відбито на картонці і такий підпис під фото) за шкіряною своєю спиною.

... Чи знаєте ви українські ночі?

Така ніч після напруженого льотного дня, коли червонопрапорний льотчик Сергій Васильович Лялін згадав тяжке катинство, нерадісну юність і щасливі роки, що почалися в перших днів Жовтневої революції, коли робітник-металіст став членом більшовицької партії і червоним військовим льотником.

Як гарно спати на свіжому сні в колгоспному таборі!

ЛЬОТНИЙ ДЕНЬ

Розбудив гудок колгоспного автомобіля.

Блакитний, неймовірно блакитний ранок стояв над польовим табором колгоспу імени Челюскінців. До молотарки під'їждували, ще з вечора привезені, вози із снопами.

— Спіть, ще рано,— умовляли колгоспники Сергія Васильовича.

Та Лялін швидко одягся, умився, вліз у комбінезон і пішов до молотарки.

Ще вчора він бачив, як барабанникові важко і незручно подавати снопи до барабана. Він стояв на площадці напівгорблений, а це дуже стомлювало.

Сергій Васильович тоді ж порадив, запросив теслярів, зробив для них рисунок і за ніч виросло коло молотарки нескладне спорудження—невисока стійка. На стійці легко стояти барабанникові, випроставшись на ввесь зріст, і не стомлюючись (барабан у пояс) подавати швидше снопи, то з правої, то з лівої руки.

— Ну як, друзі?— забрався на стійку Сергій Васильович.

— Спасибі, що навчили, товаришу Лялін,— і відразу установлюється контакт між льотчиком і молотарниками. Льотний день починається.

Контакт! Як багато промовляє це слово серцю і розумові

більшовика-льотчика! Схожий цей контакт на той давній, що його встановив льотчик Лялін багато років тому — в тисяча дев'ятсот дев'ятнадцятому — з селянами одного прифронтового села.

Був такий самий літній льотний день. З аеродрому коломістечка Бешенковичі піднявся на „Сопвічі“ двадцятичотирирічний червоний військовий льотчик Сергій Васильович Лялін. На розвідку до білопольських інтервентів понісся молодий радянський пілот з річним льотним стажем. Літав довго, вдарозвідував, сфотографував розташування польських частин. Ще б політати, але бензину мало залишилось, та й мастива на дні.

Час повернутися на аеродром. Лялін розвернув літак і піснею додому вертався.

Та ось попереду, коло містечка Ула, він побачив новісінького французького винищувача, що належав польським оккупантам. Винищувач мчав до місця розташування наших частин. Недовго довелося роздумувати. Мить — і Сергій Васильович кинувся назустріч польському хижаківі. Зав'язався бій.

Майстерно скерувавши кулеметний вогонь, Лялін скорешетив плоскості винищувача. Польський льотчик відмовився від дальшого повітряного двобою і звернув від наміченого шляху. Ляліну не догнати поляка на старенькому „Сопвічі“ — в баках так мало бензину. Треба швидше дістатися свого аеродрому.

І, о жах, останні краплі пального на дні, а аеродрому і не видно!

Під крилами виринуло село, здається, Іванівка. На сінокоші радянський „Сопвіч“. Вмить оточили літака селяни. Вони впізнали Сергія Васильовича. Якось незадовго до цього привів Лялін у цьому прифронтовому селі вечір запитань і відповідей. Полюбили тоді іванівці молодого льотчика. І він знову тут.

До літака нанесли всяких страв, запросили погостити, перночувати і ще раз організувати вечір запитань та відповідей.

— Товариші,— скинувши шолом з голови, звернувся до селян Сергій Васильович,— я вам вдячний за все, і за контакт з Червоною армією. Але, друзі, я повертаюся з розвідкою на мене чекають, і дозвольте порядком „запитань і відповідей“ запитати вас: Чи є у вас бензин? Якщо є (тут у вас проходить фронт, і дехто, мабуть, зробив запас бензину для запалок), то позичте мені, щоб я мав змогу долетіти до свого аеродрому. Заздалегідь дякую вам, товариші брати і сестри від імени нашого Червоного повітряного флоту.

Минуло кілька хвилин, і з усіх сторін потекли з селянських пляшок бензинові струмочки до бака літака.

— Контакт! — завів пропелер, за вказівками Ляліна, одразу з іванівців.

— Єсть контакт! — дзвінко відповів Лялін і ринув у повітря. Довго майоріли кашкети й хустини в руках іванівців. Сенци привітно прощалися з льотчиком, якого вони полюбили. ... Від колгоспної молотарки пішов Сергій Васильович до комбайна. Часом щось не лагодилось в елеваторі другої очистки — зерно точилося з половою, губилося в соломі, і комбайнер нервував, лаявся.

— Чого ви лаєтесь? — остудив Сергій Васильович гарячого комбайнера. — Лайкою ви й однієї гайки не прикрутите. Лайка — не струмент для роботи. Відрегулюйте, не поспішаючи. Не хвилюючись беріть відразу на півхедера і буде все гаразд. А часамперед не гарячіться, яка б спека не була.

Витриманість і спокій у гарячі хвилини — найкращий рецепт від можливих помилок. У цьому переконався Сергій Васильович на великому життєвому досвіді ще в перший льотний рік.

... На петроградський фронт до Гатчини, до шостого авіаційного загону прибув льотчик Лялін. Літав, розвідував, обстрілював білих, вдало атакував ворожі літаки.

Морозний видався день десятого лютого двадцятого року. На землі, правда, набігло всього градусів 15. Але наша батьківщина тоді дуже бідувала, і далеко не всі льотчики мали вліявці, а летіти треба.

У старі газети обгорнув ноги Сергій Васильович. Після того всунув їх у теплі вовняні панчохи (подарунок матері), майстерно намотав онучі і вліз у високі, але драні чоботи.

Розвідка на славу вдалася. Завдання від командування — розвідати Фінське узбережжя — Лялін виконав. Та під кінець, пірнувши в хмари, щоб заховатися від білогвардійських зеніток, загубив орієнтацію. До того ж щось заїло в моторі, і довелося сісти коло самої затоки.

— Спокійно! — сам собі скомандував Лялін.

Він виврався з кабіни, глянув навколо себе, перевіряв про всякий випадок револьвер, щоб до полону живим не дітися, а якнайдорожче віддати своє життя, закрутив козиначу шайку, закурив. Викурив, старанно затоптав недокурок, дістав інструмент і поліз до мотора.

Від затоки дощуляв холодний вітер. Мороз все міцнішав, але Сергій Васильович працював спокійно, ніби в ангарі. Внутрішній спокій грів і запалював. За годину полагоджена машина залишила місце вимушеної посадки і скоро знизилась на своєму аеродромі.

Схвилювано зустріли Ляліна його товариші.

— Спокійно, чого ж ви хвилюєтесь? Все гаразд. Сталася на дорозі невелика заковика, та я її на березі поволі й усунув.

Через багато років після цієї посадки на березі Фінської затоки, тут, на колгоспному полі, від спокійного і твердого голосу командира загону агітескадрильї імени Горького

Сергія Ляліна щезла злютована гарячість комбайнера. Скоро він усунув недоладності, і на штурвальному мостику комбайна сяяло задоволене лице капітана степового корабля.

Перед обідом Сергій Васильович повернувся до польового табору. Скинув комбінезон, і, вмившись, сів під тінь дерева обідати. В кінці столу весело виспівував новенький патефон.

По обіді дехто з дідів приліг відпочити, а молодь і літні колгоспники оточили Сергія Васильовича. Розмовляли про ініціативу, про рішучість, про виробничий ризик, одним словом про мужність, про риси, властиві людям Радянської країни.

— Сергію Васильовичу, — запитала молода кароока Катря, — розкажіть нам, за що вас нагородили орденом?

Завжди скупий на слова і зараз не розщедрився Сергій Васильович. Але колгоспники, що оточили льотчика, яскраво уявили собі і польський фронт, і молодих хоробрих червоних військових льотчиків, і одного з них — Сергія Васильовича Ляліна — в славетні дні двадцятого року.

Напередодні того пам'ятного дня ще ввечера одержав наказ льотчик Лялін вилетіти ранком на розвідку, сфотографувати одне велике місто в розташуванні ворожих частин, вивідати шляхи просування ворога, а опівдні приставити всі матеріали в штаб.

Викуривши на землі останню цигарку, Лялін на своєму „Фармані“ вилетів в указаному напрямку.

Фотографування з літака прекрасно вдалося, ніби робота відбувалася не на фронті, а в ательє фотографа. Сто вісімдесят кілометрів фронту облетів Сергій Васильович, як в параді спокійно, без тривоги.

Завдання було виконано. Та раптом високо в небі появились два польські винищувачі. Можна було уникнути бою, але польські льотчики, можливо, сами кинулися б тоді клювати літак Ляліна. В таких випадках довго роздумувати не можна. Смілива ініціатива, хутке вирішення дають часто перевагу.

Сергій Васильович цілком покладався на свою стареньку але дбайливо збережену машину. Правда, зрідка комизився мотор, але великої небезпеки він не викликав. Радянський льотчик в одну мить змінив курс і з найбільшою швидкістю кинувся назустріч ближчому літакові. Спалахнув бій, і за декілька хвилин перший польський літак упав, охоплений полум'ям.

— Туди тобі й дорога, — крикнув навздогін польській машині Сергій Васильович.

Підослів другий ворожий літак.

Лялін глянув униз. Під крилами розстелились неосяжні болота.

„Посадити б його в калюжу!“ — миттю промайнула думка і нашттовхнула на бистрі дії радянського пілота. Лялін першим кинувся в атаку з властивим йому спокоєм.

Гарячий був той польський басун. І, мабуть уявивши себе на параді перед панянками, почав викомарювати, виробляти різкі фігури вищого пілотажу. Чи не думав він цим ошелешити червоного військового льотчика Ляліна?

Ні на одну мить не спускаючи з поля зору баскої польської машини, Лялін влучно посипав її кулеметними очередями. Не пройшло й п'ятнадцяти хвилин, як Сергій Васильович продовжував свій шлях, а другий польський літак борсався в болоті.

Радісно повертав Сергій Васильович на свій аеродром. Та робота польськими кулями блаженська машина не витримала надруження льотного дня і примусила його піти на зниження між польським і нашим фронтом. Поклавши документи і фотопасети в широчезні кишені комбінезона, Сергій Васильович пішов назустріч селянам, що бігли до літака.

— Ти хто, наш чи їхній?— запитали селяни льотчика.

— Ваш!— усміхнувся і дипломатично відповів льотчик.— А червоні далеко?

— А ти хто, червоний чи поляк?— ближче підступили селяни.

— А ви сами хто?

— Та ми за червоних!— прогудів натовп.

Скоро порозумівся син селянина—робітник Лялін з місцевими селянами. Організувавши добровільну охорону літака, Лялін за кілька хвилин мчав верхи без сідла в розташування радянських частин. Фотографії і потрібні відомості були представлені вчасно. Увечері червоноармійці привезли кіньми літак, а рано-вранці вилетів Сергій Васильович „бомбувати“ листівками польською мовою ворожих жовнів.

За відважність і самовідданість, за сміливість і бойову майстерність представлено Сергія Васильовича Ляліна до нагороди. Незабаром орден Червоного прапора прикрашав те місце на грудях льотчика, де б'ється його гаряче, чесне серце.

Непомітно в розмові промайнув час відпочинку колгоспників.

— Вам слід було б відпочивати, товариші, а то забалакались і напевно стомились,— стурбовано промовив Сергій Васильович.

У відповідь посипались гарячі запевнення:

— Та ця зустріч для нас краще за всякий відпочинок!

— Ми відпочили, розмовляючи тут з вами!

Дружно закипіла робота в полі. Колгоспники знали, що кращі з них полетять сьогодні над своїм селом, над своїми та сусідніми полями, і ніхто не хотів відставати від кращих.

На колгоспній автомашині поїхав Сергій Васильович на бурякові плантації, де дівчата знищували луговий метелик. На межах, де молоді колгоспниці очищали марлеві волокуші від крилатих шкідників, розповів Сергій Васильович про Марію Демченко, про цю знамениту дочку великого й талановитого українського народу, яку він вперше возив на своєму літаку

над Старосіллям, на плантації якої він був і руки якої кріпко тиснув, бачачи, як вміло й майстерно бере молодий комсомолка рекордні врожаї буряків з колгоспної землі.

— Знищуйте, дівчата, шкідників, ні одного буряка не втрачайте їм на поталу.

Тут же давав поради Сергій Васильович, пригадуючи, йому доводилось боротися з шкідниками. Адже він під час громадянської війни, в часи мирного будівництва, знищував з літака гробачків кровожерних комарів і лялечок ненажерливих сарани в Казахстані, опиляв в Чувашії дубові ліси від гусені листовертки і кедрові ліси Байкала від зловредного шовкопряда.

Так минули перші дванадцять годин (з п'яти годин ранку до сімнадцяти годин вечора) льотного дня командира загону агітескадрильї імені Горького Сергія Васильовича Ляліна.

Сонце хилилось на захід, коли бортмеханік рапортував, що машина готова. До кабіни всілися кращі колгоспники.

— Контакт! — басив бортмеханік, заводячи пропелер.

— Єсть контакт! — і з пасажирами звився угору літак.

У повітрі обертався Лялін до колгоспників, що вперше своєму житті літали на літаку, та ще й у відкритих кабінах підбадьорював їх дружнім кивком: боятися, мовляв, нічого. І, розвернувшись над аеродромом, повіз їх над селом, над широкими шляхами, над полями, де жовтіли крестовини густих рядів полукіпок.

Лялін згори показував колгоспникам комбайни й трактори, недавно саджені колгоспні сади і нові конюшні, силосні вежі і колгоспний театр, лише в минулому році загачені стави і колгоспні цегельні, двоповерхові школи, і багато такого, чого не було в дев'ятнадцятому році, в перший льотний день Сергія Васильовича Ляліна, і що так щедро створено його партією його класом за той час, як він налітав перші півміліони кілометрів.

Колгоспники поглядали додолу й раділи. Велична panorama оновленої землі розстигалась під ними на широких просторах колгоспних полів.

... Закінчився льотний день. І коли залишив Сергій Васильович пришвартований літак, перевірівши охорону, дід, колгоспний вартовий, з берданкою за плечима, вислухавши вимоги зівки Ляліна, як охороняти машину, молодого підморгнув:

— Єсть контакт, товаришу Лялін!

КВАРТИРА НА П'ЯТОМУ ПОВЕРСІ

Стара мати плакала. Більше того — голосила:

— Ой не пуцу тебе, доню, ти ж у мене одна-однісінька!

Дівчині жаль матері, та себе жальніш. Не щодня припадає щастя літати.

— Та я, мамо, не високо полечу, зовсім низесенько, і недалеко, просто над нашою хатою, — намагалась дівчина заспокоїти матір, — правда ж, товаришу льотчику, ви не будете вишко літати?

— Ой, вб'ється, моя дитинко, — ніяк не заспокоювалася мати.

З кабіни виліз Сергій Васильович. Він підійшов до матері, вистав з блокнота фотокартку і сказав, беручи її за руки:

— Ось, матусю, гляньте. На карточці моя дружина й діти. Дружину звати Зіна, син — Вова, а дівчинку мою — Льоля.

Їх дуже люблю, сам не дід блаженський, жити хочу, і не збираюсь помирати. Якщо ваша доня вб'ється з мого літака, то й я не врятуюсь. Зрозумійте, не маю я інтересу ні себе, ні вашу дочку гробити.

Якось уговорили матір. Дівчина стрімголов побігла до кабіни. Лялін привітно кивнув матері. Літак піднявся.

Колгоспниця пильно гляділа на небо, де мчала на літаку її дочка. Ті, що близько неї стояли, бачили, як висихають сльози на старечих очах. Мати навіть почала всміхатися, коли Сергій Васильович пішов низьким колом, бредучим польотом над аеродромом, щоб дівчина з кабіни помахала хустинкою колгоспному натовпові, матері.

Літак сів.

— Ваша доня, матусю? — підвів Сергій Васильович щасливу дівчину до зраділої матері.

— Моя, синку, моя, — забулися недавні сльози.

— Так ось, матінко, мені завжди вірте, бо я сам батько, — тепло промовив Сергій Васильович.

Прекрасний, достойний батько льотчик Лялін. Дружба, що завжди панувала в родині бідняка-селянина Ляліна, властива й родині його сина, пілота, в Москві, в квартирі на п'ятому поверсі. Ця мужня людина любить свою родину ніжною і зворушливою любов'ю. Сергію Ляліну доводиться часто й довго літати в райони й краї нашої батьківщини. У листах, після звичних запитань про здоров'я і самопочуття, дає батьківські поради про їжу, про відпочинок і сон, про розваги.

Діти люблять батька. Особливо мала семирічна Льоля. До цього часу вона все конфузиться і запевняє, що такого не могло бути. Льоля певна, що на неї зводять наклеп, коли їй загадують якусь химерну історію, ніби вона не пізнала свого батька. Свого, найкращого в світі, батька, та не впізнати!

Того року Сергій Васильович розвідував тюленів на півночі. Дворічна Льоля знала, що її батько льотчик і що він скоро прилетить, подарунки привезе, цукерки. Більше того, Льоля навіть писала батькові, обмокуючи палець у чорнило, зворушливі листи на склі письмового столу, а раз і на стінці.

Несподівано, одного вечора, завітав якийсь дядя. (Ні, ні, зовсім не батько!) Якийсь чужий дядя, з засмаглим обличчям,

взяв її на руки. Хоч як ніжно він до неї всміхався, хоч як втішні були подаровані ляльки-ескімоски, хоч як гріли його ласки та пестоші,— все ж чужому дяді не щастило її обдурити.

— Мій татко літає, а ти низками прийшов,— майже резонансно зауважила дівчинка, відштовхуючи невідомого дядю, але злишаючи при собі його подарунки.

Довго довелося Сергію Васильовичу розповідати дитині, що він літає не на її кумедному літаку-іграшці, а на великому, на якому важенько таки влетіти в двері, та й ще крутим східцями забратись на п'ятий поверх. Отож він залишив літака надворі, а сам, як і маленька Льоля, „низками“ притопав.

Дівчинка після довгого роздуму погодилася з доводами „дяді“. Вона ще раз пильно глянула дяді в очі, визнала його за батька і міцно обняла.

У Москві всі вільні години й хвилини проводить Сергій Васильович з дітьми. Він веде їх до цирку і кіно, до зоологічного саду й театру. Він їздить з ними в ліс збирати гриби, рвати квіти. У ті дні Сергій Васильович звільняє свою дружину й подругу Зінаїду Василівну від турбот і догляду за дітьми.

— Ти вже, Зінок, відпочинь, а то все сама з дітьми возишся. Сьогодні я тебе зміню.

Вова й Льоля люблять батька. Їм дорога м'яка ласка дивна чулість, його вміння жити їхніми інтересами. Діти бадьорить його життєрадісний сміх, його веселі дружні жарти.

Хороший батько!

Так ось ще про матір, про стару матір, що голосила, мислячи про пускаючи свою дочку літати.

Після польоту відпочивав Сергій Васильович у тіні під крилами літака. Підійшла стара колгоспниця:

— Ось тобі, синку, подарунок за те, що ти мою доньку покатав на аероплані. Вона ж така рада та довольна, і я рад довольна,— та й поклала на траву чисту білу хустинку з гарячим, щойно з печі, гарбузовим насінням.

— А якщо писатимеш діткам і жінці, від мене, стару клянися. Спасибі тобі, мій хороший!

Ось це значить контакт!

1937 року

Арон Копштейн

БІРОБІДЖАН

I

Біробіджан, Біробіджан!

Вгорі летить сталений кажан,
Припасти хоче до землі
І знов ховається у млі.
Розкосі очі в літуна,
Мета одна, лише одна —
Зламати замкнену блакить.

Та він до нас не прилетить,
Не скосить наш зелений лан,
Біробіджан, Біробіджан!

Стоїть рільник, стоїть коваль,
В руках у них холодна сталь.
Чужий пілот, чужий солдат —
Завжди відкотяться назад
Аж до японських островів,
І згине той, хто їх повів.

II

Зелений ліс, зелений лан,
Біробіджан, Біробіджан!

Поміж дерев і верховіть
Ступає повагом ведмідь,
Гризуться тут вовки старі,
Стрибає вивірка вгорі,
Сюди не прийде чоловік,
Звірине царство тут повік —
Не видно й неба понад ним.

Коли в сосну вдаряє грім,
Вона хитнеться лиш на мить

І далі нежива стоїть —
Так щільно збилися ліси
У сийві дикої краси,
А сніжна пелена — туга ...

Біробіджан — тайга, тайга !..

III

Ішла хода мільйоноліть.
В землі злежалась жовта мідь,
І первородний буревій
Залишив золото у ній,
І чорву папороть вугля
Сховала скарбами земля
Для щастя нашого труда.

Біробіджан — руда, руда !

IV

На карті землю обведи —
Сюди привозять поїзди
Живуче золото — людей.
Уздрів схвильований єврей
Зелений ліс, зелений лан,
Біробіджан, Біробіджан !
На соснах — сніг, на Бірі — лід.
Далекий край, Далекий Схід.
Скресає Біра, тоне сніг,
І сосни падають до ніг.
Вже у тайзі — пшеничний лан.
„Хавеїрім, гіхер ! Унзер ланд !“¹

V

І от людина має світ :
Безмежжя піль, колючість віт,
Бурани, спеку і сніги,
Річок широкі береги,
Ведмедя — владаря тайги.

В людини очі ще малі,
Бо не на цій зросли землі.
Очима бачив ювелір
Побитий каменястий двір,
Брудну помийку під вікном,
Плиту з іржавим чавуном,

¹ Товариші, швидше ! Наша країна ! (Євр.)

Годинник без пружини й скла —
Земля обмежена й мала.

І от побачив ювелір
Річки, що вибігають з гір,
Весь світ, ogromний і ясний,
Відчув, що він тепер міцний,
Що він своє життя пізнав.
Йому Урал сокиру дав,
І згорблений нікчема зник,
І у тайгу прийшов лісник.

VI

Біробіджан, земля принад,
Далекий Схід, майбутній сад!
Тут кожен кожному свояк —
Єврей, кореець і козак.
Тут корейка і єврей
Прийшли до загсівських дверей,
Принесли сина. Він лежить,
Не знає, що йому уже
У спадщину готують світ.
І прикордонник береже
Поля рясні й річки густі.
Далекосхіднику, рости!
Ти взимку вийдеш на асфальт,
Де люди йдуть усі без пальт
У виноградному саду.
Ти підеш далі — на льоду
Дитячий сміх, дитячий рай.
Біробіджан, щасливий край!

VII

Руда й тайга, річки й поля —
Обітована земля.
Я підіймаю вірш як тост
За рисосіючий колгосп,
За шахту, за здобуту мідь,
Що амоналом вже гримить,
За гиркоту тайгових трав,
За прикордонників застав,
За наш Великий океан —

Біробіджан, Біробіджан!

Січень — лютий
1937

Дем'ян Семенов

ЛІМБУРЗЬКИЙ СИР

У вагоні розбалакались. Маленький миршавий пасажир Фітюлькін підняв руді брови й сказав, жвавішаючи:

— Добре, я згоден. Блюмінги ми вміємо робити. І дизельні мотори. І навіть найточніші оптичні прилади. А ось сир звичайного лімбурзького сиру, ви ніде не знайдете! — І він переможно поглянув в обличчя співрозмовників.

Кремезний вилицюватий парень — Воскобойніков — збеніжився. Він уперше почув про те, що є такий сир. Про швидко стямився і, кашлянувши, твердо відповів:

— Чому ні? У першому-ліпшому, як говориться, магазині можна знайти. У нас усе робиться. Навіть такий сир, як його з червячками. — Голос йому зірвався: і такого сиру він ніколи не бачив.

Старий підняв голову, мовчки, з прихованою посмішкою подивився на нього і подумав: „Дурень“.

В купе довго було порожньо, ні з ким було побалакати. Заколісуваний, Фітюлькін увесь день спав, а проти ночі голова раптом обважніла, і в глибині серця зародилася журба. Зраділий, що до купе несподівано зайшов співрозмовник, він і почав з ним балакати. Проте перша ж відповідь чомусь задовольнила його, і він, нудно позіхаючи, одвернувся й почав дивитися у вікно. За вікном вагона нечутно мчала темна зоряна ніч.

Воскобойніков не хотів здаватися без бою.

— Чому ви замовкли? — спитав він.

— Тому, що ви, молодий чоловіче, нічого не розумієте. Я гостро відповів Фітюлькіну.

Воскобойніков пильно подивився на нього й спокійно відповів:

— А ви, як кажуть, доведіть.

Тоді старий знову, дратуючись, голосно заговорив:

— Я питав. Ви думаете — ні? У Харкові в центральній „Гастрономі“ мені сказали: був, та вийшов. Та це ж, пробачте, брехня! Лімбурзького сиру у них ніколи не було і не буде. Ви не згодні? Алеж ніхто не робить його й не уміє. А за старих часів цей сир був. Ви скажете — ні?

— Але ви все ж таки пошукайте,— не відразу і не зовсім твердо відповів Воскобойніков, а сам сумно подумав: „А може, правді, немає?“ — І він раптом відчув якусь незрозумілу невпевненість до цього кволого дідугана з жовтими запаленими щокими і гострим, ніби приклеєним, носом. З посмішкою глянувши на нього, Воскобойніков повернувся обличчям до стінки і наплющив очі. Але заснути він так і не міг. У вухах настирливо віддавався перестук коліс, у голову лізла всяка чорнота, і все це заважало забутися.

Вранці Фітюлькін непомітно зник. Зійшовши на перон малявського степового полустанку, він відразу ж попрямував до буфету. Він тривожно окинув зором білі клапті бринзи, величезні червонуваті голови голландського сиру й кусок свіжого шкварчатого з масляною жовтиною швейцарського і заспокоївся: очевидно, лімбурзького сиру в буфеті не було.

Випивши склянку чаю, він запитав буфетника, як знайти районному центрі готель, і вийшов.

На порозі саманового під солом'яною покрівлею готелю вона зустріла повна чорноброва жінка в рожевому платті, різнобарвній жовтій хустці. Спокійно розглядаючи його сіре моршкувате обличчя, вона ласкаво сказала, посміхаючись:

— Місце у нас немає.

— І не буде? — перелякано вигукнув Фітюлькін.

— Чому ж не буде? — здивувалася вона. — Повинні бути. Івнів через три — через чотири звільняться всі три номери.

— А де ж я переночую сьогодні?.. Адже я на один день більше — в утильсировину, — переночую, і все.

Підперши кулаком щоку, жінка задумливо подивилась на його потертий брезентовий портфель і тихо відповіла:

— Що ж, мабуть доведеться поставити в перший номер додаткове ліжко.

Фітюлькін зраділо подякував черговій і задріботів за нею. Номер був маленький, на два ліжка. Додаткове довелося поставити біля вікна.

— Не застудитесь? — серйозно запитала чергова, застигаючи ліжко білим простирадлом.

— Нічого, спасибі, яюсь влаштуюся, — відповів Фітюлькін. — Треба б тільки оце прибрати з підвіконника, — нерішуче додав він, показуючи рукою на горщики з квітами.

— Чому? — здивовано підняла брови чергова.

— Я, знаєте, той, — зам'явся Фітюлькін, — не переночую. — тихо, ніби прохаючи пробачення, додав: — Серце у мене...

— Так це ж троянди! — намагалася заперечити чергова. — Вони аж ніяк не небезпечні, навіть навпаки, кажуть, корисні. У нас не тільки в райцентрі, але й по селах почали розводити їх. Один запах чого вартий, понюхайте!

— Що ви, що ви! — перелякано відсахнувся Фітюлькін. — Не турдуйтеся, будь ласка, я й сам... якщо, дійсно, як ви кажете...

— Дуже корисні,— посміхнулася чергова.— Від них ду молодіє.

„Гаразд,— з досадою подумав Фітюлькін,— чорт з ним хай лишаються: однаково вночі в коридор винесу“.

Чергова вийшла. Він скинув з себе піджак, червону зім'я краватку і ліг на ліжко відпочити. Хотілося трохи подрімати, але, стомлений з дороги, він швидко заснув і проспав майже до півдня. Прийшли двоє мешканців — високий сивобородий старик з лисиною і такий же високий і стрункий юнак у темному синьому шевіотовому костюмі. Ввічливо постукавши у двері, вони увійшли в кімнату, і відразу ж почалася проста, неумушена розмова.

— О, новий мешканець! — радісно вигукнув молодий.
А старий байдуже спитав:

— З області мабуть?

— Так, — коротко відповів Фітюлькін.

— Надовго?

— На один день.

— Теж на виставку?

— На яку? — здивовано спитав Фітюлькін.

— Як на яку? — в свою чергу здивувався сивобородий. — що ви, хіба не знаєте, що тут у райцентрі велика сільськогосподарська виставка відкрилася? Шкода, шкода, — не завадило б подивитися. Це така... така виставка, якої я зроду не бачив.

— Що ж там є? — недовірливо спитав Фітюлькін.

— Усе, — впевнено відповів молодий. — Ви обідали? Ходіть за компанію до їдальні, тут навпроти, — по дорозі розповім. Дуже цікаві виставки відкриваються в районах тепер.

— Пішли, — погодився Фітюлькін.

— Що ж там є? — нагадав він по дорозі, ледве встигаючи за ними.

Молодий уповільнив ходу і, напівобернувшись, відповів йому:

— Усе, що хочете. Усі досягнення колгоспів.

— І бавовна, і риж, і якась дивна цілюща трава, — несподіваючись, пляче підказав сивобородий.

— І пшениця, і тютюн, і всі машини, які тільки є в колгоспах, — продовжував молодий.

— Комбайни, бурякопідіймачі, електричні молотарки.

— І худоба різна: коні, воли, корови, кози, вівці.

— Та й квітів сила-силенна!

— Квітів? — здивувався Фітюлькін.

— Так, квітів, — впевнено відповів молодий. — Що ж дивного?

І тут раптом знов така досада обняла Фітюлькіна, що він витримав і злісно сказав:

— А те, що дурниці це! Навіщо квіти? Чому? Вже крадіжництвом добрих продуктів зайнялися.

- Усіх продуктів у колгоспах досить, — відповів сивобородий, — чому ж, справді, і за квіти не взятися нам?
- Досить, та не дуже, — сказав Фітюлькін.
- Він би казав і далі, та вони вже підійшли до їдальні. Тут на столах стояли квіти! Це ще більше розлютило Фітюлькіна. Сівши до стола, він тяжко зітхнув і сказав:
- Майстри ми на всякі там штуки — закордонові очі замилювати.
- Співрозмовники Фітюлькіна здивовано подивилися на нього.
- Так, замилювати! — potwierдив він і крикнув, повернувшись убік: — Громадяночко! Три обіди, будь ласка.
- За півгодини буде готове, — швидко відповів дзвінкий нічний голос.
- Що ж, тоді перекусимо чогонебудь? — нерішуче промовчав він.
- Правильно, — підтвердив молодий і швидко вирушив до буфету.
- Це ваш син? — зацікавився Фітюлькін.
- Племінник, — відповів старий. — Сергієм звати. Гарний? Фітюлькін промовчав.
- Незабаром на столі з'явилися тарілки з блідожовтим жирним сиром і шинкою. З'явилося й золоте баварське пиво в пляшках.
- Даремно, даремно, молодий чоловіче, — сказав докірливо, посміхаючись, Фітюлькін.
- Пиво пити — не горілку, глотку не палитиме, — сміючись відповів Сергій, а сивобородий додав, крикнувши:
- Воно й горілочка б не завадило до такої закуски!
- Навпаки, — заперечив Сергій, — така закуска й без горілки добра. Самий сир чого вартий.
- Цікаво, — скептично посміхнувся Фітюлькін і простяг вилку до тарілки.
- Наколовши перший-ліпший шматок, він обережно підніс його до носа, понюхав і поклав у рот. Повільно пережовуючи, він нетерпляче проказав:
- Так — м-м... Нічого сирок, тільки можна було б вибляти і краший. Але, очевидно, нікому до цього діла немає.
- Помовчавши, він рішуче додав:
- Більше квіточками різними займаємося. Та блюмінгами. Скажете — ні? — І він перестав жувати. — Повірте, я завжди кажу правду. У нас уже вкорінилися такі крайності: займаються блюмінгами — забудуть про тканини або взуття. Або раптом і блюмінгами та квіточками захопляться, а, наприклад, сиру, звичайного лімбурзького сиру, вдень з вогнем ніде не відшукаєш.
- Чого? Чого? — перепитали відразу старий і племінник.
- Лімбурзького сиру — от чого! — різко відповів Фітюлькін, поблизкуючи зеленими очима.

Старий і племінник незрозуміло перезирнулися і, не встигши стримати себе, голосно розреготалися. Фітюлькін спід лоба оглянув їх і, опустивши руку на скатертину, підняв голову. Рідке пряме волосся його спало на лоб, на носі заблищали краплі поту. Суворо насупившись, він навалився грудьми на стіл і відразу уірвав сміх:

— Чого смієтеся?!

— А того,— спокійно відповів Сергій,— що один чудний цілий день шапку шукав, а вона у нього на голові була...

— Що?! — прохрипів Фітюлькін, махнувши руками. Обличчя його зблідло, він розгублено закліпав очима, раптово поперхнувся, закашлявся, сухі жилаві руки його затрусилися, виделка впала на стіл, задзвенівши об тарілку.

— Нне - не - не ... м - мо - мо - мо ... жже бути! — запинаючись, сказав він і, спираючись руками об стіл, підвівся на ноги. Похитуючись, підійшов він до буфету і, тикаючи тремтячим пальцем у сировату головку сиру, хрипко спитав:

— Лім... лім... лімбурбур... сир?..

Стріпнувши лляними кучерями, буфетниця, посміхаючись, відповіла йому. Фітюлькін перелякано похитнувся і, спотикаючись, вискочив геть з їдальні.

— Що він, з глузду з'їхав? — тривожно запитала вона у Сергія, що підійшов до буфету.

— Цей не з'їде — нема з чого! — сміючись відповів Сергій і, постоявши хвилину, повернувся до стола.

З російської переклав
Микола Оглоблін

Петро Дорошко

МАДРІД

I

Ніч спускається над Мадридом,
Тьма густішає навкруги.
— Не прощайтеся, ми ще прийдем,
Не печальтеся, дорогі.

Нас фронти, нас бої чекають,—
Ми не пустимо зброї з рук!..—
І дружинники повертають
І зникають. Десь кроків стук
Замовкає.

А в бік колони
Їхні діти, батьки старі
Посилають катам прокльони
І знедолені матері.

Не проводять їх сестри, дружини,
Не рокоче оркестру мідь.
Їхні сестри пішли в дружини
Независних фашистів бить.

Тьма. Не світиться жодна лампа
Ні на вулиці, ні в вікні.
Ніч ворухиться у Дель Кампо,
Всі позиції в тишині.

Та далеко у бік позицій
Насторожена ніч гуде.
То клеочуть фашистські птиці,
Що бояться літати вдень.

Прожекторів холодні леза
Їх шукають у вишині.
Вже над школою Веласкеза
Впала бомба...

Горить в огні

Збережена в віках, як пам'ять,
Як безсмертне лице часу.
Озвірілі фашисти палять
Невмирущу віків красу.

П'яні варвари у розбої
Нищать створене за віки.
У руїнах картини Гойї
Дотлівають. Горять книжки,

Розсипаються впрах палаци,
Гинуть храми, музеї вмить.
Що творили століття праці,
Те за ніч ув огні згорить.

А прожектори темінь ріжуть,
Свище в небо куль смертний рій,
Загорається птиця хижа,
Потім друга...

Змовкає бій.

Дим. Не світиться жодна лампа
Ні на вулиці, ні в вікні.
Ніч розходиться у дель Кампо,
Йде світання у тишині.

II

Вас проклянуть,
Кати. Повзучі гади —
Це ваші, кровожери, імена.
Ублюдки. Виродки. Нашадки Торквемади,
Нашадки Арбуеса — ви війна,
Ви лицарі підступництва і зради,
Мерзоти чорної... І ваша кров брудна
Розіллється. Народ не дасть вам влади,
Він знищить вас і ваші імена.

Ви лицарі насилля. Люто й п'яно
Терзаєте малих дітей, жінок.
Ви, Франко, Мола і Кейпо де Льяно,—
Недолюдки, дрижіть — іде розплати строк.
Вас знищать, просмерділих і поганих,
Здрагається земля, відчувши крок
Ходи звіриної, трава там в'яне,
Де від чобіт катів лишилась кров.

Вас прокляли. Ваш прапор — підла зрада,
Путь ваша — кров, насилля, смрад війни.

Що перед вами Арбуес і Торквемада,—
Вся чорна інквізиція? — Її сини,
Ви простягли свої криваві руки,
Щоб розірвати ясний свободи стяг...
Цього діди, батьки, сини й онуки
Ніколи не дозволять, не простять —
Вони розчавлять вас, криваві круки,
І возведуть храм щастя і науки
На ваших чорних і брудних костях.

III

Прощай, Антоніо Барадо,
Ти нас назавжди залишив.
Прощай, Антоніо Барадо,
Ти на руках товаришів
Помер.

Антоніо Барадо,
Ти захищав Французький міст,
Ти обсилав смертельним градом
Ворожі банди. Смерті свист,
Сичання куль, бряжчання зброї —
Ти не злякався ...

Стікавши кров'ю
Ти боронив Французький міст,
І жоден не пройшов фашист
На підступи Мадріда. Вився
Республіканський стяг. І ти,
Смертельно ранений, все бився,
Та ворогам не дав пройти.

В бою ти впав. Ти вмер за правду.
Ми смерть несе́м для ворогів.
Прощай, Антоніо Барадо,
Наш юний друже дорогий.

Ми помстимось за тебе, брате,
За друзів, за товаришів ...
Прощай, Антоніо Барадо,
Ти нас навіки залишив.

IV

Дотлівають ранкові зорі,
Сонця вранішнього привіт,
Оповиті імлою гори,
Невсипущі стоять дозори,
Незборимий живе Мадрид.

На руїнах знамена волі.
Дим розходиться і туман.
Ні! Не здасться Мадрид ніколи —
Los fascistas no pasaran!¹

Сходить сонце. Заходить сонце.
Йдуть бої.

Хай же знає світ:—
Астурійці і каталонці,
Комуністи і комсомольці —
Весь народ
захищає Мадрид!

Умирають за волю, щастя
І німі земля від ран.
Та не здасться,
Мадрид не здасться!
Los fascistas no pasaran!

Покидають міста і ниви,
Взявши зброю, ідуть на фронт
Бить фашистів!
В однім пориві
За Республіку йде народ.

Хай фашисти в бруднім розбої
Палять села, квартали міст —
Хоч народ і стікає кров'ю,
Та народ не покине зброю,
Поки є хоч один фашист.

Сходить сонце, заходить сонце
Йдуть бої.

Знає Захід і Схід —
Астурійці і каталонці,
Комуністи і комсомольці —
Весь народ
захищає Мадрид!

Весь народ іде в бій за щастя.
Хоч німі земля від ран,
Та не здасться,
Мадрид не здасться!
Los fascistas no pasaran!

Березень — квітень
1937 р.

¹ Фашисти не пройдуть.

НА ФРОНТАХ В ІСПАНІЇ

Мешканці Мадріда проводжають бійців урядового війська на фронт

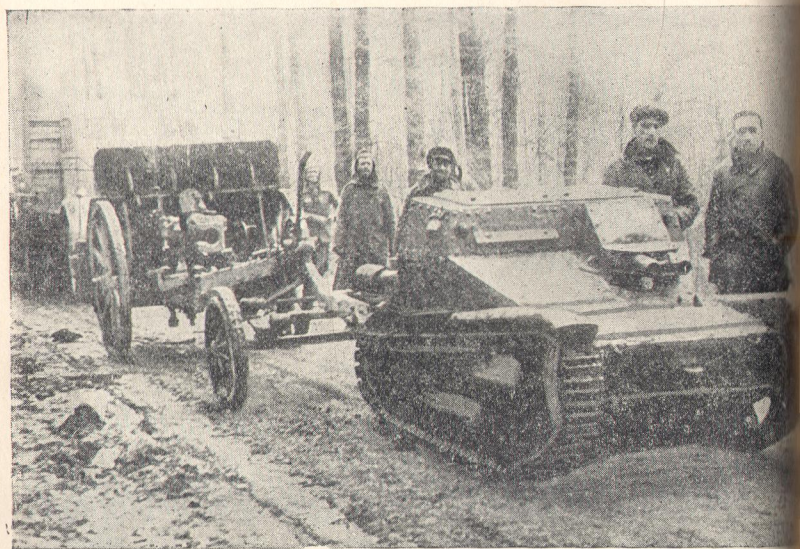

Зруйновані під час боїв будівлі в Університетському городку на Мадридському фронті.

НА ФРОНТАХ В ІСПАНІЇ

Група солдатів фашистських заколотників, взятих у полон республіканським військом на центральному фронті.

Військові трофеї, здобуті республіканським військом у італійського тервентського війська на Гвадалахарському фронті.

Олесь Донченко

ПОМАРАНЧІ

Дід Хозе жив у передмісті вкупі з дванадцятирічним онуком Мігуелем. Жив він самотно і відлюдно, з ранку до вечора порпаючись у своєму садку. Це був зовсім невеличкий сад, не більше десятка помаранчових дерев. Але ці дерева старий Хозе любив над усе на світі. Дереву спокійні й тихі, вони не вівають по вулиці, як Мігуель, не вибивають у сусід шибок, їм не треба купувати нові черевики.

Цього року був чудесний урожай, достигали помаранчі, дід Хозе кілками підпирив віття з важкими золотими плодами. Ні в кого на всій околиці не було таких величезних, таких прекрасних запашних помаранчів.

Фашистські заколотники підступали до міста. Дід прислухався до глухого ухкання далеких гарматних пострілів і хитав головою. Здіймаючи стовпи куряви, раз-у-раз гуркотили вулицею вантажні авто й броньовики і з піснями проходили на фронт бійці народної міліції. Вони молоді й дужі, це їхній обов'язок захищати свободу, і яке діло дідові Хозе до них. Він знає свій сад і свої помаранчі, він обкопує стрункі дерева кожний листочок любовно обризує водою.

Іноді над містом з глухим вурчанням, з'являлись ворожі літаки. Дід Хозе, простоволосий і босоніж, вибігав у сад і, здіймаючи вгору руки, шепотів:

— Вони не займуть моїх помаранчів! Вони не посміють кинути бомбу в мій садок!

І справді, літаки руйнували місто, але жодна бомба не впала в передмісті.

Одного разу над огорожею з'явилась голова сусіди, молодого парубка. На ньому була синя сукняна шапочка з китицею, в руці він тримав рушницю.

— Діду, дайте помаранч! — попросив він.

Дід Хозе пильно подивився на парубка і мовчки подав йому ніжний золотистий плід.

— Тільки один, діду? Малувато.

Дід сердито пожував губами і пробурчав:

— Ти теж — один, і садок у мене один... На всіх не вистичить. Знайшов багатія...

Парубок житро підморгнув, засміявся і щез.

На другий день після цього випадку дід Хозе помітив, що з гілок почали десятками зникати найкращі помаранчі. Дід не спав ночей, ходив по садку і підстерігав злодія. Злодій не приходив, але помаранчі зникали, як і раніш.

І ось, одного ранку дід застукав у садку свого внука. Зіп'явшись навшпильки і нагнувши гілку, Мігуель зривав плоди і клав їх за пазуху.

У діда потемніло в очах. Він підкрався ззаду і, схопивши лозину, оперішив хлопця по руці.

— Крадеш? У діда свого крадеш? Цілісінькі дні тебе вдома немає — босякуеш?..

Хлопчина, як ошпарений, вхопився за руку. Сльози закипали в нього на довгих віях, помаранчі покотились по землі. Він голосно схлипнув і, нічого не кажучи, перемахнув через паркан.

Цілий день дід Хозе був сам не свій. Діждав на старішого онука! Злодій! Ну, це так йому не минеться. Хай ось прийде ввечері, хай прийде. Дід його провчить. За все провчить і за помаранчі, і за стоптані черевики, які зовсім недавно куплені, і за подрану сорочку! Дід йому покаже, як босякувати!

Сонце вже котилось на захід, а онук не приходив. Дід сів на лавочку в саду і почав чекати. І раптом на вулиці загуркотіло авто і зупинилось. Хтось міцно постукав у хвірточку.

Що це? Дід Хозе відступає набік. Парубок-сусіда, який колись просив помаранчів, і дівчина у військовому одязі обережно несуть хлопчину. Дід бачить таке знайоме-знайоме, але біле, як крейда, онукове обличчя.

— Нічого, діду,— каже дівчина,— куля пройшла навпіл! І який молодець! Навіть не застогнав, як лікар колунавцю. Йому в рані й робив перев'язку...

Дід Хозе стоїть скам'янівши.

— Де ж це? Як же це? — нарешті вимовив він, дивлячись на забинтовану руку хлоп'яти, на ту руку, яку він сьогодні так боляче вдарив. Бинт легенько рожевів від крові.

— На позиції, діду,— коротко пояснює парубок.— Хороший хлопчина! Він нам підносив патрони, і ще приносить чудові помаранчі... А в шпиталь його не взяли — небезпечно для життя нема. Завтра сюди навідається лікар, ми вже підбаємо про це...

Вони вносять Мігуеля в кімнату і кладуть на ліжко.

— Діду,— прошепотів безкровними губами хлопчик,— діду ви не гніваєтесь на мене? Я дуже вас прошу — дайте їм обидва помаранчів. Вони так обережно всю дорогу тримали мене в руках, і мені зовсім, зовсім не боляче...

Але дід Хозе вже не чує цих слів онука. Він хутко йде в сад. Проміння вечірнього сонця останніми золотими

стрілами пронизує листву і виграє на достиглих помаранчах. Від того круглі прекрасні плоди загораються раптом чудесним золотим вогнем.

Дід Хозе вправно зривав один за одним стиглі пахучі помаранчі і клав їх у кошіль.

Дівчина й парубок вийшли в сад.

— Чому ви стоїте? — гукнув їм дід. — Допоможіть, треба по присмерку зняти всі плоди, а то ми не встигнемо відправити їх уранці на позиції. Хороші помаранчі, кращих нема в цілій Іспанії...

БЕЗЛАД У СВІТІ

БІСКАЙСЬКЕ НАРОДНЕ ОПОВІДАННЯ

I

Коли Христос з святим Петром подорожували по світі, там панувало майже таке, як і тепер, безладдя, а це доводить, що й тоді вже і чоловіки, і жінки були дітьми Адама з Євою.

Своїх апостолів Христос порозсилав по різних країнах, щоб проповідувати його вчення, а біля себе, як секретаря і радника, залишив самого святого Петра. Дарма що буркоту, як усі старі, святий Петро був дуже розумний і багато чого знав. Отож, Христос раз-у-раз радився з ним, добре пам'ятаючи, що „диявол — знаючий більше через те, що він старіший, а не через те, що він — диявол“.

Одного дня Христос одержав листа від Сантьяга—апостола відряженого ним до Іспанії. В тому листі Сантьяго писав, що не покладається на іспанців, бо вони поступово втрачають всі притаманні їм гарні прикмети і набувають дедалі більших пороків. Як зразок такого порока, він наводив їхню упевненість, що нема в світі країни родючішої, багатшої та мильонівачнішої за Іспанію; що ніде нема чоловіків, одважніших, міцніших та талановитіших за іспанців, ні жінок, гарніших, дотепліших і скромніших за іспанок, ні народу, благороднішого, розсудливішого та слухнянішого, як народ Іспанії.

Цей лист викликав у Христа вельми поганий настрій.

— Якщо іспанці,— казав він до себе,— справді такі, яким малює їх мені Сантьяго, то бідолашний матиме з ними чимало клопоту, поки своїми проповідями наставить їх на правний путь. Чимало шкодить справі й те, що він сам—не іспанець. Вони трактуватимуть його як француза чи бо-зна кого, і не звертатимуть на нього жодної уваги. А схоче він скористатися з даної йому мною влади—вдадуться до навахи¹. Вони кинуть слухати його проповідь і підуть на бій биків; а коли він почне говорити про небо та райські розкоші, казатимуть, що він верзе дурниці, бо ніде не може бути такого неба таких розкошів, як в їхній країні.

¹ Наваха — великий складаний віж.

Міркуючи так, божественний учитель прикликав до себе святого Петра й сказав йому:

— Дорогий Петре, мене дуже засмутили відомості, які щойно одержав од Сантьяга; того, що в Іспанії.

— А що там коїться, коханий мій учителю?

— А коїться те, що сердешному Сантьягові дуже важко управлятися з тим народом, особливо — з мешканцями Арагона, Наварри та Каталонії. Всі вони — кращі за пшеничний хліб, але, через свою впертість та політичні погляди, втрачають свої гарні якості.

— Хочете, сеньйор учителю, я дам вам пораду, і Сантьяго побитиме з тим народом усе, що схоче?

— Ото! Як же можу я не хотіти цього?

— Пошліть туди сеньйору вашу матір. Коли вона засяде в Сарагоссі, Сантьяго матиме в її особі найнадійнішу підпору для проведення своєї великої справи.

— Чудова ідея, і я не відволікатиму її виконання. Але зазвоню тебе, дорогий Петре, відомості від Сантьяга викликали мене дуже поганий настрій.

— А щоб позбутися к бісу того настрою, вам, сеньйор учителю, треба відбути невеличку подорож до Палестини. Таким чином ви одним каменем вб'єте двох птахів: і розжардяться скрізь, і водночас дасте трохи порядку світові. Там — розрідяться пророками для здійснення найвищого, що є в долі людства.

Порада святого Петра здалась Христу дуже розумною, і не довгому часу обидва вони вирушили в путь. Весь їхній багаж складався з посохів, на які вони спирались та розганяли ними собак, зеленої книги, яку ніс святий Петро, і кількох торбинок. Таке опорядження роздратувало б кожного іспанця, бо подорожні не взяли з собою славетного бурдюка.

II

Христос з святим Петром простували понад Іорданом. Іноді вони зупинялись поговорити з дітьми, що йшли до школи, бо вчитель дуже любив дітвору; іноді розмовляли хвилинку з землеробами на полі, бо вчитель завжди придивлявся до всякого, хто працював до поту; іноді перекидалися словом з жінками, які або сварилися з своїми дітьми, або годували грудьми немовлят, бо другою пристрастю вчителя були матері, обтяжені дітьми. Побачивши землероба, який обгороджував косариками свою ділянку, де надзвичайно буйно починало сходити посіяне, вони зупинились привітати його й поговорити з ним.

— Що це ви робите тут, земляче? — спитав Христос.

— Та ви ж і сами гаразд бачите, — відповів селянин. — Об-

городжую ділянку, щоб худоба не зайшла та не поїла засівів.

— А чи не думаєте ви, що ця загорожа стоятиме довго, доки сонце спалить косарики? За теперішньої спеки вона висохне у вас як трут через два тижні.

— Два тижні? Мені би вистачило на тиждень.

— Чому це так?

— Бо вчора ввечері я дістав од бога попередження, через сім день маю померти. В цій окрузі, як ви згодом відаєтесь, кожен чоловік і кожна жінка чують перед смертю голос, який каже: „ти помреш через сім день“. Отож, мені не доводиться вбивати себе працею на те, щоб хтось інший скористався потім з нашої роботи.

— А знаєте, що я скажу вам, сеньйор учителю? — скрикнув святий Петро. — Та й гарне ж уявлення має цей чоловік про мету, з якою бог попереджає тутешніх людей про час їхньої смерті!

— Він, і справді, бачу, не розуміє її. В обмеженості свідіння він гадає, ніби попередження це дається людям не на те, щоб вони гідно підготувались до смерті, а на те, щоб позбавити їх кількох днів праці, з якої сами вони не скористаються. Невже ви думаєте, — звернувся Христос до землероба, — живучи, людина має обов'язки тільки відносно самої себе? Коли так — то ви дуже помиляєтесь. Звичайно, у людини є обов'язки й щодо себе, але має вона їх і до своїх дітей, нащадків і навіть до всього людства, частину якого становить вона. Гарний би був той світ, якби ніхто не садовив дерева, не бунував певний, що користуватиметься його плодами!

— А я завжди чув, що коли людина помирає, то все починається.

— Ви чули вісентіницю, або принаймні невірною зрозуміли її, те, що чули. Ваше життя є продовженням життя вашого батька; життя вашого сина буде продовженням вашого життя. Таким чином життя всіх людей становить неначе одне єдине життя, і для нього повинні працювати всі, хто становить людство.

— Ви правду кажете, сеньйор, і, напевне, все це правильно по-божому. Але ніхто не спроможеться переконати мене, і після дізнавшись про свою смерть через тиждень, я мушу ставити загорожу, яка стоятиме довше ніж я житиму. Коли мене їсти черва, яке мені діло, ввійде чи не ввійде сюди худоба, та не поїсть вона моїх засівів?

— Сейньйор учителю, — втрутився святий Петро, якому вважалося терпещь, — мене просто лютє бере, коли я слухаю такі дурниці верзе цей селяк. Киньте переконувати його: нічого не зрозуміє з вашої проповіді. Він, очевидно, взагалі не здатний розуміти. О, Ісусе, що то за нездара!

— Ні, дорогий Петре, — відповів засмучений Христос,

цей чоловік — такий, як усі люди. Та й взагалі, світ розлад-
нався.

— То треба, значить, щоб ви привели його трохи до ладу.

— Щоб упорядкувати його, я зроблю все, що зможу; нехай
для цього мені доведеться віддати всю мою кров. Занотуй,
Петре, в нашій зеленій книзі цю хибу світа, і будемо про-
довжувати нашу подорож.

Святий Петро зробив у зеленій книзі відповідний запис,
і вони з божественним учителем пішли далі понад берегом
Іордана.

III

Стояла пекельна спека. Христос з святим Петром сходили
потом і йшли, як то кажуть, висолопивши язика на довжину
долоні.

— Та ми так спечемося живцем, сеньйор учителю, — сказав
святий Петро.

— Правда твоя, любий Петре, — згодився Христос. — Але
вждімо трохи. Під деревами біля онтої садиби має бути дже-
рело води. В холодку під ними ми відсвіжимося та відпочинемо.

Наближаючись до цієї зелені, Христос з святим Петром
помітили серед неї літнього вже чоловіка, який бавився з дуже
гарненькою дівчинкою, а в глек її тим часом текла вода з
джерела, яке, дійсно, було там.

Угледівши подорожніх, чоловік припинив свої розваги,
а дівчинка, червона, мов огонь, спустила очі, поставила собі
на голову глек, хоч він ще й не був повний, і пішла до іншої,
досить далекої садиби.

— І не соромно вам, — звернувся до чоловіка святий
Петро, — пустувати з дівчинкою, що могла б бути вашою
донькою? У вас же он — борода, мов у того цапа. А, може,
ви збираєтесь побратися з нею?

— Ні, сеньйор.

— І після такого поведження? Навіть якби вона зажадала
шлюбу?

— Річ у тому, що мені не можна одружитись, бо я вже
одружений.

— Одружений, а з дівчатами гуляєте! — ще більше обурился
святий Петро. — А коли ваша жінка, довідавшись про це,
захоче сплатити вам тою ж монетою і собі почне скакати
в гречку — тоді буде вже пізно.

— Ми, чоловіки цієї округи, такого не боїмось.

— Чому?

— Хіба ви не знаєте, як у нас стоїть справа з цим? Видно,
що ви — іноземці. У сусідній окрузі бог з ласки своєї за сім
днів попереджає людей про смерть. А в нас він зробив ми-
лостю одруженим чоловікам; і нашим жінкам подобаються
тільки їхні чоловіки.

— Та ви просто глузуєте з нас, оповідаючи такі несосвітні дурниці!

— Він каже правду, любий Петре,— перебив святого Петра учитель.— В приїорданських округах, які ми вже бачили, і в тих, що побачимо далі, провидіння допустилося деяких дивних особливостей.

— Відверто кажучи, сеньйор учителю, в цих особливостях є свої і гарні, і погані сторони. Мені здається, всі їх треба відзначити в нашій зеленій книзі. Коли ви почнете впорядковувати світ, вам слід буде зважити на них і подумати— які залишити, а які— скасувати к бісу.

— Я зважатиму, любий Петре.

— А тим часом, сеньйор учителю, вам годилося б добре вишпетити цього чоловіка за таке його ставлення до своєї бідолашної дружини. Хотілося б мені, щоб тут був зараз мій друг і товариш— святий Павло.

— Павло, любий Петре, сказав би йому те саме, що він почує від мене. Вам перед олтарем,—вів далі Христос, звертаючись до чоловіка,—дали подругу, а не рабіню. Єдина плоть і єдина кров мусите ви бути з нею. Кохайте ж її і будьте їй вірні, бо інакше ложе ваше буде повно тернів, і в могилу ви зійдете, не залишивши потомства, яке оплакувало б і благословляло вас.

Так казав Христос чоловікові, який любив розважатися з дівчатами, певний, що в цій окрузі жінкам, крім їхніх чоловіків, не може подобатися жоден мужчина.

Чоловік подався до свого дому, де на нього чекала звичайна дружина, а Христос із святим Петром пішли далі.

IV

Дорогою Христос із святим Петром дивувалися і сумували, бо в новій окрузі, до якої вони вступили, виноградники, що буйні лози їх вкривали всі горби, залишались не підрізані й не підгорнуті, неначе не мали власника.

В одному з виноградників на горбі, під яким проходили шлях, вони побачили чоловіка, що зривав гроно. Христа з святим Петром мучила спрага, бо спека стояла велика, а по дорозі вони не зустріли жодного джерела.

— Зробіть ласку, чоловіче добрий,— попросив святого Петра,—дайте нам хоч невеличке гроно змочити рота. Нащо з учителем допікає спрага.

— Я охоче дав би вам і щирого золота,— відповів чоловік, спускаючися з горба на шлях.— Але цей виноград нічогісінько не вартий.

І кажучи так, він подав кожному з них по найкращому гроно з числа зірваних ним. Всі вони були препогані на вигляд і нестигли.

Святий Петро, покуштувавши виноград, з жестом невдоволення промовив:

Виноград з цього горба, справді, не заслуговує на те, його любив Вах.

Але такий самий виноград — на всіх горбах у нашій землі.

І чим це пояснюється?

Тим, що лози не підрізають і не підгортають.

То, значить, тутешнє вино до смаку самим дияволам?

Тут взагалі не виробляють вина.

Як воно може бути?

Зараз я вам розповім. Колись тут було багато виноградників. Їх добре доглядали й виробляли чудове вино. Але дві чи три тому відкрили надзвичайну річ. Он у тому місці, куди ніколи не ступала нога людська, виявили два джерела, які, замість води, б'ють вином...

Не погане у вас вино.

Оце як чуєте.

Годі, годі! Чи не думаєте ви, що ми впали з місяця?

Не знаю, звідки ви впали, але запевняю вас, що кажу вам істинську правду. Одне джерело дає біле вино, а друге — червоне.

Розповідайте ці казки вашій бабусі, приятелю, а нас не обдурите.

Ніхто вас і не обдурює. А на доказ — ось маєте пляшечку червоного, якого я щойно набрав. Воно не дозволить мені обдурити. Покуштуйте самі, і тоді побачите, обдурюю я вас, чи ні.

Христос з святим Петром покуштували і переконались, що це дійсно чудове столове вино. Якби таке вино виробляли в себе французи, то вони, напевне, підсмачили б його всілякою манерою і продавали як п'ятдесятирічне шампанське, по п'ятидесяти реалів за пляшку.

Не дивно, що при наявності джерела ваші виноградники перетворилися на поганому стані, — зауважив святий Петро. — Очевидно, мавши в своєму винограднику дешеве вино, всі ваші чоловіки та жінки — п'яниці нещасливі.

Авжеж.

Чи не здається вам, сеньйор учителю, що мешканці цього округу мають у себе справжній скарб?

Власну загибель вони мають, дорогий Петре. Занотуй собі в своїй зеленій книзі цю дивну особливість.

Святий Петро виконав розпорядження учителя, а той, повернувшись до чоловіка з пляшкою, додав:

Підрізуй та підгортай лози і порадь робити це й усім селянам. Хліб і вино, зароблені землеробом у поті чола, куди важливіші та корисніші і для душі, і для тіла.

Чоловік не насмілився заперечувати мандрівникові. Не на-

смілився він і згодитися з його думкою, бо мав удачу саму, як той, що обгороджував свою ділянку косариками, той, що бавився з дівчам.

А поки він шукав світла та істини посередині між думками мандрівника і своїми власними, Христос із святим Петром знову вже йшли понад берегом Іордана.

V

Так пройшли вони по всій Палестині, досліджуючи без якого панував у світі. Зібравши відомості, треба було почати давати всьому порядок. Перевести бо таку святу корисну, але тяжку роботу уповноважив Христа його сеньора батько.

Повернувшись до Іерусалима, Христос прикликав на допомогу Петра й заходився впорядковувати світ.

— Скасуємо,— порадив йому святий Петро,— попередня про смерть за сім день перед нею. Тоді люди, не знаючи точно своєї останньої години, не думатимуть, ніби вони живуть, мовляв, по-дурному.

Христос згодився і скасував.

— Скасуємо,— вів далі святий Петро,— почуття огиди, одружені жінки мають до всіх мужчин, крім власного чоловіка. Тоді одружені чоловіки не використовуватимуть своєї переваги й не гулятимуть з дівчатами.

Христос згодився й на друге скасування.

— Знищимо,— додав святий Петро,— джерела, з яких мість води тече вино. Тоді люди тої округи не будуть зав'язані п'яні, як ніч, і не занедбуватимуть своїх виноградників, так прикрашають їхні горби, а будуть і підрізати, і підирати лози.

Христос згодився й на третє скасування.

Так, з допомогою святого Петра і згідно з його порадами Христос скасував то те, то те протягом аж шести днів сьомий, переконаний, що впорядкував світ як міг найкраще він дав собі відпочинок.

Цей лад так задовольняв і тишив святого Петра, що раз, згадуючи веселі, гарненькі горбки, де знову почали підирати та обкучувати виноградні лози, він нібито чув пісен

Мій коханий має виноградник
На родючому горбку.

Але одного дня його взяв сумнів, чи дало бажані результати впорядкування тої частини світу, яку вони пройшли і скрізь знаходячи страшний безлад. І святий Петро відригав туди надійних, розумних наглядців, які мали виявити правду а потім повернутись і доповісти про все.

Наглядачі повернулись і принесли прикрі новини.

Відтоді, як люди в першій відвіданій Христом і святим Петром окрузі перестали діставати попередження про день своєї смерті, всі вони помирали, не залишивши духівниці, діти та писарі пожирали маєтності й живих і померлих.

Відтоді, як у другій окрузі одружені жінки перестали почувати огиду до всіх мужчин, крім свого чоловіка, ці чоловіки почали аж ревти з ревності. Підставно чи безпідставно, вони дубасили палицями своїх жінок, забуваючи, що це — плоть від їхньої плоти і кістки від їхніх кісток, а парубки, вляччись на це, нізащо не хотіли женитись.

Відтоді, як у третій окрузі джерела вина перетворились в джерела води, виноградниками, що раніше займали тільки виноградники, стали засаджувати лани. Тепер земля не давала вже пшениці, ні маїса, а саме вино та вино. Через брак хліба люди помирали з голоду, а через надлишок вина занадто пачили.

Подібне, більшою чи меншою мірою, спостерігалось і в решті відвіданих Христом та святим Петром округ. Наглядачі перестали чути, що все там іде догори ногами.

Божественний учитель вислухав ці прикрі новини й поринув у глибоку тугу та мовчанку. Святий же Петро, в розчаруванні від такого безладу, схопився руками за голову, надумавши намагачись видерти щось з неї, і в безмежному горі крикував:

— Такий вже цей світ! Його не доведе до ладу і Христос!

З іспанської переклав
Микола Іванов

Мігель де Сервантес Сааведра

САЛАМАНСЬКА ПЕЧЕРА

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Панкрасіо
Караолано, студент
Репонсе, сакристан¹
Цильюрник
Леонісіо, кум Панкрасіо
Леонарда
Крістіна

Увійходять Панкрасіо, Леонарда й Крістіна.

Панкрасіо. Обітріть сльози, сеньйора, і киньте зітхання, бо чотири дні відсутності, то ж — не сторіччя. Я повернуся найпізніше п'ятого, якщо бог не відбере мого життя. А ви, щоб не турбувати вашого, мені краще було б не додержуватися слова і відмовитися від цієї подорожі. Адже сестра моя зможе одружитися і без мене.

Леонарда. Не хочу я, Панкрасіо мій і володарю, щоб через мене мали вас за негречну людину. Ідьте, час вам бути брідким, і пильнуйте ваших обов'язків, бо вони невідкладні. А я здушу моє горе й перебуду мою самотність як можна легше. Вас же я попрошу тільки повернутись і не затримуватись на довший, ніж ви вирішили, час... Піддерж мене, Крістіно, бо мене схопило за серце. *(Зомліває)*.

Крістіна. А, цур їм, отим весіллям та святкуванням! Леонісіо, сеньйор, вами бувши, я ніколи не поїхала б туди.

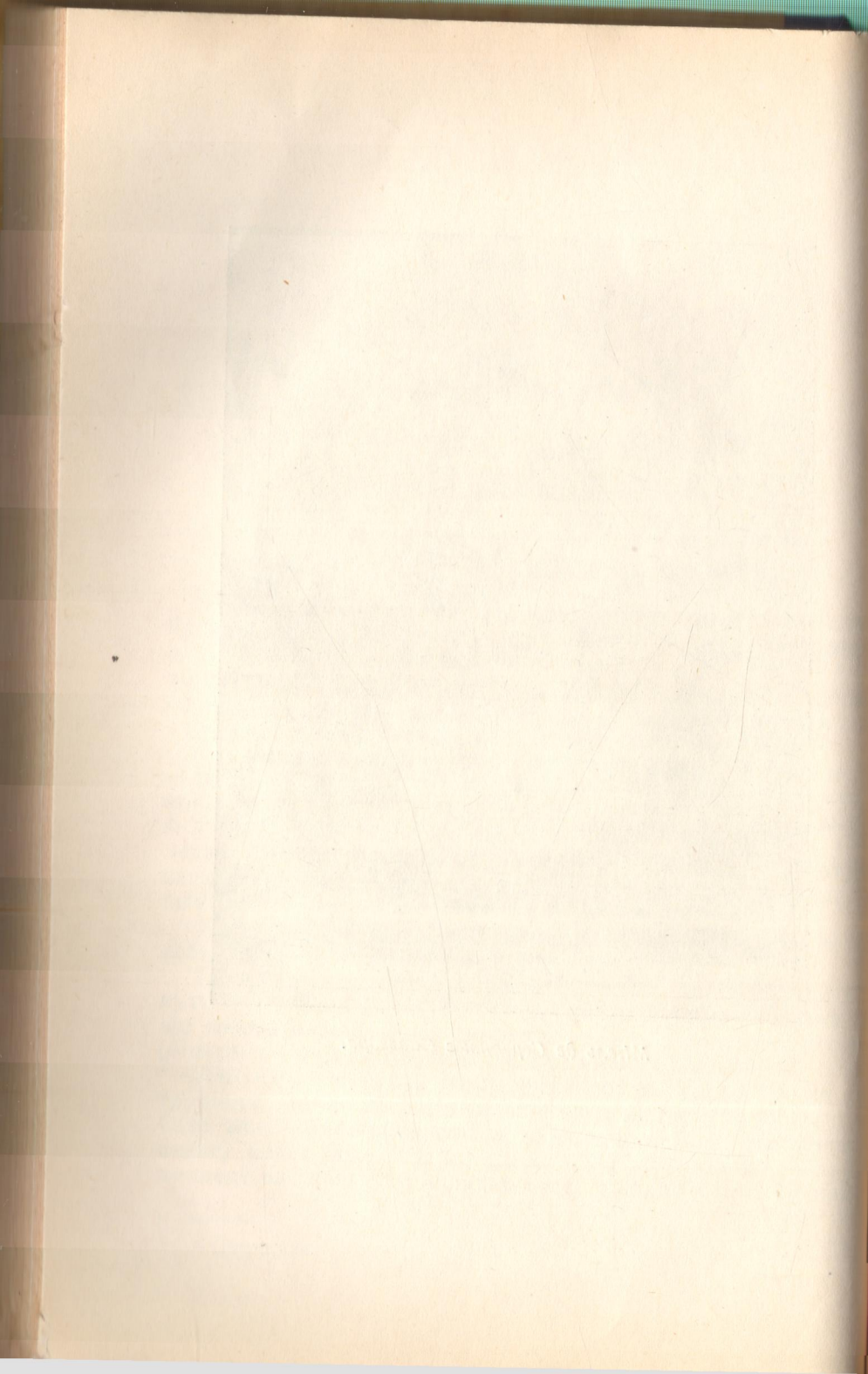
Панкрасіо. Піди, небого, принеси склянку води брудити їй в обличчя. Ні, зажди: я скажу їй на вухо кілька слів, що мають властивість приводити до свідомості непритомних *(Говорить щось. Леонарда опритомнює й каже)*..

Леонарда. Годі! Так повинно бути. Треба тільки мати терпіння, щастя моє. Що більше ви вагаєтесь, то пізніше ви побачите мені приємність вашим поворотом. Ваш кум Леонісіо певне, чекає вже вас в екіпажі. Ідьте з богом, і хай бог приведе вас назад так швидко і щасливо, як я того бажаю.

¹ Сакристан — дячок.

Мігель де Сервантес Сааведра.

Панкрасіо. Ангеле мій, коли тобі до вподоби, щоб я залишився, то я, немов та статуя, і з місця не зрушу.

Леонарда. Ні, ні, радосте моя, мені до вподоби тільки те, що й вам. І тепер я більше хочу, щоб ви їхали, ніж щоб лишалися, бо честь ваша — моя честь.

Крістіна. О, дзеркало шлюбу! Справді, коли б усі жінки кохали своїх чоловіків так, як сеньйора моя Леонарда кохає свого, то їм було б зовсім інакше.

Леонарда. Принеси мій плащ, Крістініко¹; я хочу провести твого сеньйора до екіпажа й подивитись, як він сяде.

Панкрасіо. Ні, ні, любов моя! Обійміть мене й залишайтеся тут, мое життя. Крістініко, потішай же свою сеньйору; а я, повернувшись, привезу тобі черевики, які ти хотіла.

Крістіна. Ідть собі, сеньйор, і не турбуйтеся за мою пані, бо я збираюся переконати її розважатися так, що вона й не помітить вашої відсутності.

Леонарда. Розважатися? Я!.. Та ти не думаєш, що говориш, дитиво. Поки нема мого коханого, нема для мене ні потіх, ні розваг, самі горе та журба.

Панкрасіо. О, я не можу більше зносити цього! Залишайтеся ж з миром, світло очей моїх, які не бачитимуть нічого приємного для себе, доки знову не побачать вас. (*Виходить*).

Леонарда. А, бий тебе лиха година! Їдь і не повертайся більше, бодай ти здимів! Свідчуся богом, на цей раз ні до чого будуть тобі ні твої хвастощі, ні твоя обачність.

Крістіна. Я тисячу разів боялася, що ти, перебравши міри, станеш на заваді його від'їздові й нашим розвагам.

Леонарда. А чи прийдуть ввечері ті, кого ми дожидаємо?

Крістіна. А чому ж ні? Я попередила їх, і вони не тільки прийдуть, а ще й прислали сьогодні, через нашу вірницю-пралю, кошика ніби з білизною, повного різних подарунків та їстівного. Він скидається на той кіш, що його король у страшний четвер дає своїм бідним, або на великодний кіш. В нім бо є й паштети, і холодне м'ясо, і бляманже, і два не зовсім ще обскубані каплуни, і різні овочі, які можна дістати цієї пори року, а головне — мало не на цілу арову² бурдюк найкращого вина, що чудово пахне.

Леонарда. Він — надзвичайно чемний, і завжди був такий — мій Репонсе, сакристан найглибших глибин моєї душі.

Крістіна. А хіба ж бракує чемності моему маесе! Ніколасові — причинцеві моїх скорбот і мучителеві моїх печінок? Він одрізає та відбирає мені їх, коли я бачу його, так неначе їх і не було ніколи.

Леонарда. Ти заховала той кіш?

¹ Пестливе ім'я від Крістіна.

² Арова — коло 12 кілограмів.

Крістіна. Так, у кухні, під лантухом на попіл, щоб краще прихистити.

У двері стукає студент Караолано і, не чекаючи відповіді, увиходить.

Леонарда. Подивись, хто там стукає, Крістіно.

Студент. Це я, сеньйори; бідний студент.

Крістіна. Воно й видно, що ви — бідний і студент, бо що ви студент — показує ваш одяг, а ваша сміливість свідчить про вашу бідність. Дивна то річ, що нема бідняка, який чекав би милостині коло дверей. Ні, вони завжди лізуть у хату, до найдалшого закутку, і не вважають на те, чи не розбудять кого, хто спить.

Студент. Дещо іншої, лагіднішої відповіді сподівався я від ласки вашої милості. До того ж я просив і шукав зовсім не милостині, а якоїнебудь стайні або горища. Там цю ніч я міг би захистити себе від жорстокостей неба, які, скільки мені відомо, з величезною суворістю загрожують сьогодні землі.

Леонарда. А звідки ви, приятелю?

Студент. Я — саламаншець, моя сеньйора; тобто з Саламанки. Ішов до Рима з одним з моїх дядьків, який дорогою, в самому центрі Франції, помер. Я опинився один і вирішив повернутись на батьківщину. У Каталонії мене пограбували лакеї, чи то товариші Роке Гінарде, який на той час був відсутній. А коли б він був там сам, то не дозволив би скривдити мене, бо це людина — дуже чемна та ввічлива і до того ж милостива. Ніч захопила мене біля цих святих дверей; принаймні, я вважаю їх за святі й шукаю тут притулку.

Леонарда. А справді, Крістіно, студент зворушив мене до сліз.

Крістіна. Він розкрояв мені груди. Залишмо його на цю ніч, бо рештками з замку можна втримувати цілий табір. Я хочу сказати, що в коші залишиться чим угамувати його голод, і до того ж він допоможе мені обскубти дробину, яка є в коші.

Леонарда. Невже ти хочеш, Крістіно, щоб ми пустили до себе свідка нашого вітрогонства?

Крістіна. Та він же, певне, міркує головою не згірше ніж говорить ротом. Ідіть но сюди, приятелю! Ви вмієте обскубувати?

Студент. Як то — чи вмію я обскубувати? Я розумію ваші слова лише так, що ви хочете поглузувати й назвати мене обскубаним. Тільки даремно; я й сам визнаю себе за найбільшого пошарпанця в світі¹.

Крістіна. Ні, я зовсім не кажу цього, а просто хочу знати, чи зможете ви обскубти дві чи три пари каплунів?

¹ Гра слів: pelar — обскубувати; pelon — бідняк, злидар.

Студент. Одповісти вам, сеньйори, я можу лиш те, що ласки божої маю вчений ступінь бакалавра Саламанського університету, і не кажу...

Леонарда. Ну, то хто ж сумніватиметься, що ви спробуетесь обскубити не самих каплунів, а й гусей та дрохов? Як з тим, щоб зберігати секрети? Чи не кортить вас, бува, відповідати про все, що ви бачите, уявляєте собі або відчуваєте?

Студент. Нехай перед очима моїми вб'ють більше людей, як ріжуть баранів на мадрідському ринку, а я й губ не роздую, щоб вимовити хоч слово.

Крістіна. Тоді замкніть ваш рот, прошийте голкою язик, шпійте зуби й ходім з нами. Ви побачите дивні речі, чудово вечеряєте й матимете змогу обміряти на горищі стільки шутів, скільки вам буде треба.

Студент. Сім мені буде задосить, бо я не зажерливий і не розпещений.

Увіходить сакристан Репонсе і цилюрник.

Сакристан. Привіт візницям та проводирям хур наших міх, світичам нашим серед мороку й зобопільних прагнень, що правлять за підвалини та колони любовної будівлі наших міжань.

Леонарда. Мені тільки це й не подобається в тобі, мій Репонсе. Кажі, бога ради, як усі тепер говорять; так, щоб тебе розуміли, і не здирайся туди, де до тебе не досягнеш.

Цилюрник. А я говорю просто, немов підошва черевника, без усяких, мовляв, манівців.

Сакристан. Має ж бути якась різниця між ученим сакристаном і неуком, який балакає простою мовою.

Крістіна. У тім, чого я потребую від мого цилюрника, ти знає латину не менше, а більше навіть ніж знав її Антоніо Небріхський. А тепер — годі сперечатися за науку та за те, як хто розмовляє! Хай кожен говорить коли не так, як просить, то принаймні так, як уміє. Ходім же, і нумо до праці, що маємо багато чого робити.

Студент. І багато чого обскубувати.

Сакристан. А хто цей чоловік добрий?

Леонарда. Бідний студент із Саламанки. Він просить дати йому притулок на цю ніч.

Сакристан. Я дам йому кілька реалів на вечерю та на постелю, і хай іде собі з богом.

Студент. Приймаю і дякую вам за милостиню, сеньйор Сакристан Репонсе, але я — німий, а до того ж ще й обскубувач, якого потребує ця сеньйора-служниця, що запросила мене сюди. Заклинаюся богом, я не піду з цієї господи, нехай би це наказував мені хоч цілий світ. Звіртеся, ваша милість, на людину, яка задовольняється сном на горищі. А якщо

вона потрібна вам для самих каплунів, то хай обскубують турки, а ви їжте їх і задавіться.

Цилюрник. Він, здається, більше розбійник ніж бідняк і здатний обібрати всю цю господу.

Крістіна. Хай забере мене дідько, коли мені не до сего цей зух. Ходім усі й дамо лад тому, що маємо робити. А бідняк буде обскубувати дробину і мовчатиме, неначе він схає обідню.

Студент. Навіть вечірню.

Сакристан. Цей бідний студент налякав мене. Закидаюся, що він знає латину краще ніж я.

Леонарда. Це, певне, і породило в нім таке зухвальство. Але не сумуй, друже, що чиниш милість: вона над усе дорожча.

Всі виходять. Увиходять Леонісіо, кум Панкрасіо, і сам Панкрасіо.

Кум. Я давно вже бачив, що з колесом у нас щось не скоїтись. Нема хурмана, який не був би впертий. Якби накинув трохи круга і об'їхав той вибій, ми були би вже дві милі звідси.

Панкрасіо. Мені це ані трохи не болить. Я навіть з пріємністю повертаюсь і волю перебути ніч не в корчмі, а з моєю дружиною Леонардою, бо я залишив її мало не мертвою, та засмутив її мій від'їзд.

Кум. От так жінка! чудову дружину дало вам небо, сеньйор куме. Дякуйте йому за неї.

Панкрасіо. Та й дякую як можу, а не тільки жінку мушу. Нема Лукреції, що наближалась би до неї, або Порція яка б їй дорівнювала. Чесність і пристойність звили собі в неї кубельце.

Кум. Не була б моя дружина така ревнюча, то я мав би й бажати кращого. Цією вулицею мені найближче додому, а ви, куме, ідіть сюди і хутко будете в себе. Завтра побачимось, бо екіпажа нам не бракуватиме. Бувайте.

Панкрасіо. Бувайте.

Обидва виходять.

Повертаються з гітарами сакристан з цилюрником, Леонарда, Крістіна студент. Сакристан підсмикав та підперезав свою сутану і, танцюючи приграваючи собі на гітарі, при кожнім вибрікові примовляє.

Сакристан. Гарна ніч, гарна мить, гарна вечерея і гарні коханья!

Крістіна. Сеньйор сакристан Репонсе, не час тепер танцювати! Давайте вечеряти та робити інші речі, а танці хай залишаються до кращих обставин.

Сакристан. Гарна ніч, гарна мить, гарна вечерея й гарні коханья!

Леонарда. Облиш його, Крістіно; він захоплений своєю моторністю.

Панкрасіо стукає в двері й гукає.

Панкрасіо. Гей ви, соньки! не чуєте хіба? Як? так рано, а двері вже на засуви? Це — обачність моєї Леонарди.

Леонарда. О, нещасна я! Судячи з голосу та стукоту, то мій чоловік Панкрасіо. З ним, певне, щось сталося, бо він повернувся. Сеньйори, до вугільника... я хочу сказати — до прикомірку на вугілля. Крістіно, біжи, відведи їх, а я затримуватиму Панкрасіо, щоб ти встигла зробити все.

Студент. Бридка ніч, гірка мить, погана вечеря і ще гірше кохання!

Крістіна. Гарненька байдужість, в усякому разі. Ну, ходім усі!

Панкрасіо. Що то за чортівня? Чого ви не відчиняєте мені, бабаки?

Студент. Алож я зовсім не хочу поділяти долю цих сеньйорів. Хай вони ховаються собі де хочуть, а мене відведіть на горище. Коли мене знайдуть там, то скорше візьмуть за злидаря ніж за перелюбника.

Крістіна. Рушаймо, бо інакше будинок завалиться від ударів.

Сакристан. У мене душа в п'яти заховалася.

Цилюрник. А у мене — в ахілові сухожилки.

Всі виходять; Леонарда підходить до вікна.

Леонарда. Хто там? Хто стукає?

Панкрасіо. Це — я, чоловік твій, моя Леонардо, і ось уже з півгодини трошу ці двері.

Леонарда. З голосу мені й справді здається, ніби я чую свого Панкрасіо. Але голос одного півня подібний до голосу іншого, і це не переконує мене.

Панкрасіо. О, нечувана обачність розумної дружини! Та це ж я, життя моє; чоловік твій Панкрасіо. Одчиняй і будь спокійна.

Леонарда. Підійди сюди, спершу я перевірю. Що я робила, коли він од'їздив сьогодні по обіді?

Панкрасіо. Зітхала, плакала й нарешті зомліла.

Леонарда. Правда твоя. Але скажи все ж таки, які прикмети єсть у мене на одному з плечей.

Панкрасіо. На лівому маєш родинку, з півреала завбільшки, з трьома волосинками, немов по три тисячі золотих ниток.

Леонарда. Правду кажеш. А як зветься служниця в цій господі?

Панкрасіо. Е, дурненька, не будь надокучлива! Її звуть Крістіна. Чого ти ще хочеш?

Леонарда. Крістініко, Крістініко, це — твій сеньйор, одчини йому, небого.

Крістіна. Іду, іду, сеньйора. Хай щасливий він буде,

прийшовши. Що ж це таке, сеньйор душі моєї? Чого ви так хутко повернулись?

Леонарда. А, голубе мій! Заспокойте нас мерщій. Я боюсь, чи не скоїлось якого лиха, і серце моє вже не б'ється.

Панкрасіо. Та нічого не сталося, тільки у вибоїні зламалося в нас колесо, і ми з кумом вирішили повернутися, щоб не ночувати в полі. Завтра ж розшукаємо новий екіпаж... Але що то за голоси?

У будинку, немов дуже далеко, чути голос студента.

Студент. Одчиніть, сеньйор, бо я душуся.

Панкрасіо. Це в будинку чи на вулиці?

Крістіна. Хай уб'ють мене, коли це не той сердешний студент, якого я зачинила на горищі, щоб він переспав там ніч.

Панкрасіо. Студент, зачинений у моїм будинку, і за моєї відсутності? Кепська справа. Далєбі, сеньйора, якби я не був певний вашої великої добрості, то таке ув'язнення викликало б у мене деяку підозру. Піди ж одчини йому, Крістіно, його там, мабуть, засипало соломю.

Крістіна. Іду. *(Іде)*.

Леонарда. Сеньйор, то — бідний саламаншець, який благав, щоб ми, з любові до бога, пустили його переночувати, нехай би й на горищі. Ти ж знаєш мою вдачу: я не можу відмовити ні в чім, коли мене просять; і ми зачинили його. Та подивися сам — ось він іде.

Увійходять студент і Крістіна. У нього повно соломи на голові, в бороді й на одязі.

Студент. Не налякайся я так і будь менш сумлінний, я уникнув би небезпеки задушитись на горищі, краще повечеряв би й мав би м'якшу та безпечнішу постелю.

Панкрасіо. Хто ж то дав би вам кращу вечерю й м'якшу постелю, друже?

Студент. Хто? Моя спритність; і тільки побоювання суду зв'язує мені руки.

Панкрасіо. А й небезпечна ж має бути ваша спритність, коли вас лякає суд!

Студент. Якби не боятись Святої Інквізиції і використати знання, яких я надбав у печері біля Саламанки, звідки я родом, то я безперечно повечеряв би вже не раз коштом моїх нащадків. Недалекий, проте, від цього я й тепер, коли мене змушує й виправдує нужда. Не знаю тільки, чи зберігатимуть таємницю так добре, як беріг її я, ці сеньйори.

Панкрасіо. Не турбуйтеся за них, друже, і робіть, що хочете. Я змушу їх мовчати. А мені страшенно кортить побачити хоч щонебудь з тих штук, яких навчають у Саламанській печері.

Студент. Чи задовольнить вашу милость, коли я представлю вам двох демонів у людському вигляді, і вони принесуть на спинах кіш, повний холодного м'яса та всілякої їжі?

Леонарда. Демони в моїй господі і в моїй присутності! Рятуй мене, Ісусе, від того, від чого я без тебе врятуватись не можу!

Крістіна. Та в тілі цього студента сидить сам диявол! Дай боже, щоб нас проминула зла личина. У мене аж серце затьохкало в грудях.

Панкрасіо. Гаразд! Коли тут нема нічого небезпечного та лячного, то я з приємністю погляну на сеньйорів демонів і на кіш з Істівним. Тільки ще раз попереджаю: щоб постаті їхні були не страшні!

Студент. Вони з'являться у вигляді сакристана вашої парафії та його приятеля — цілюрника.

Крістіна. Це ви говорите про сакристана Репонсе та маесе Роке, нашого домашнього голяра? Нещасні ті, кому доведеться бачити себе, повернутих у дияволів! А скажіть, друже: то ж мають бути вихрещені дияволи?

Студент. Гарна новина! Відколи ж то дияволи бувають вихрещені, і навіть треба хрестити їх? А втім, ці, мабуть, вихрещені, бо нема правила без винятків. Ну, розступіться, і побачите дива.

Леонарда. Ой, горе мені! От коли все викриється! Ось коли вийдуть на явне наші вихватки! Ось коли я пропаду!

Крістіна. Осмілюйте себе, сеньйора. Відважне серце перемагає лиху долю.

Студент. Ану, з прикомірку вилазьте, поганці!
Вже годі ховатись, бо де ви — я знаю,
І зараз принести мені вимагаю
Той кіш Істівного, що був тут уранці.
Вилазьте ж зараз: в чаклунства ділянці
За вас я спритніший. І вам буде гірше,
Коли, розлютившись, покину я вірші
Та засобів інших вживу наостанці.

Гаразд. Я знаю тепер, що робитиму з цими дияволами у вигляді людей. Я піду до них та промовлю одне потужне закляття, і вони змушені будуть миттю з'явитись. Хоч то й такі демони, яких краще вмовляти ніж заклинати. (*Виходить*).

Панкрасіо. Якщо вийде так, як він каже, то це буде найновіша і найнезвичайніша в світі річ.

Леонарда. Вийде! Хто ж у цім сумнівається?

Крістіна. Там чути якийсь шум. Закладаюся, що то він тягне їх. Дивись бо: он він повертається з демонами, які несуть кіш.

Увійходять студент, сакристан і цілюрник.

Леонарда. Ісусе! До чого ж схожі оті носії на сакри-
стана Репонсе й на цилюрника з майданчика.

Крістіна. Уважай, сеньйора, що не годиться говорити
про Ісуса при демонах.

Сакристан. Хай говорять! Ми бо — як ті пси в кузні,
що сплять під грюкіт молотів: ніщо нас не лякає й не бен-
тежить.

Леонарда. Хай підйдуть. Я хочу поїсти того, що в коші,
якщо вони залишать дещо.

Студент. Я всім дам по черзі й почну з вина. (П'є).
Добре! Це — з Есківіаса, сеньйор сакридиявол?

Сакристан. З Есківіаса, присягаюся...

Студент. Замовчіть і не продовжуйте, коли вам дороге
ваше життя. Я не великий приятель дияволів, що прися-
гаються. Дияволятко, дияволятко! Ми ж зібралися сюди не
на те, щоб вкушати смертельних гріхів, а щоб приємно
провести час, повечеряти та й розійтися з миром.

Крістіна. І ті мають вечеряти з нами?

Панкрасіо. Оттуди! Адже дияволи не їдять.

Цилюрник. Ні, деякі їдять, хоч і не всі. І ми саме з
тих, що їдять.

Крістіна. О, сеньйори! Хай уже сердешні дияволи зали-
шаться тут, бо вони несли коша, і нечемно було б пустити
їх звідси мертвих з голоду. До того ж це, здається, вельми
порядні дияволи й дуже пристойні люди.

Леонарда. Нас вони не лякають, і в разі мій чоловік
дозволить, нехай вони залишаються, в добрий час.

Панкрасіо. Хай залишаються, бо я хочу побачити таке,
чого ніколи не бачив.

Цилюрник. Господь наш заплатить вашим милостям,
сеньйори, за вашу добрість.

Крістіна. О, як же вони добре виховані та які гречні.
Я ніколи не боялася б, якби такі були всі дияволи.

Сакристан. Слухайте краще; тоді й справді закохаєтесьь.

Сакристан співає й пригравляє собі. Цилюрник допомагає йому лише одним
рядком приспівки.

Сакристан. Хай усі, хто мало знають

— Іспанці, і іспанки,—

Слухають слова правдиві

Цилюрник. Про печеру Саламанки.

Сакристан. Хай послухають, що каже

Бакалавра твір Туданки.

На кобилячій, бач, шкірі,

Писаній із забаганки

(Що із неї був би гарний

Матерьял на шкуратянки),

Вихваляє він над небо

Цилюрник. Ту печеру Саламанки.
Сакристан. Вчаться там заможні люди,
Спини гнуть і дні і ранки;
Вчаться й бідні, що не мають
Грошей навіть на сніданки.
Щоб сиділи професори,
Лави в ній стоять смолянки,
Бо смолою хоч залляйся

Цилюрник. В тій печері Саламанки.
Сакристан. Пильно там працюють учні,
Бо наука — не цяцянки,
І в ланцюзі знань поважних
Не бракує їм і ланки;
Ось чому я галасую,
Не шкодуючи горлянки:
Хай живе на віки вічні

Цилюрник. Та печера Саламанки.
Сакристан. Нашому заклиначеві,
Як він родом із Лоранки,
Слід було б там приділити
З виноградом дві ділянки,
А нечистому намовці
Доброї дати прочуханки
Й не пускати його ніколи

Цилюрник. До печери Саламанки.
Крістіна. Годі вже! Виходить, що дияволи ще й поети.

Цилюрник. І всі поети — дияволи.

Панкрасіо. А скажіть, сеньйор мій — дияволи бо все
ють, — де вигадано оті всі танці: сарабанду, самбанало і
новий славетний ескараман?

Цилюрник. Де? Та в пеклі ж. Там вони зароджуються
відти походять.

Панкрасіо. Так і я гадаю.

Леонарда. Правду сказати, і мене пориває до того
карману, і я не наважуюсь танцювати тільки через мою
вронність та з поваги до того, кому належу.

Сакристан. Якби я щодня показував вашій милості по
тири фігури, то ви були б перша в ескарамані. Я знаю,
що вам мало чого бракує для цього танцю.

Студент. Все налагодиться. А тепер давайте вечеряти,
що це найбільше важить.

Панкрасіо. Давайте. Я хочу перевірити, ідять дияволи
ні, та силу інших ще речей, які про них розповідають.
Свідчуся богом, вони не вийдуть з мого дому, доки не
почать мене всіх наук, які викладають у Саламанській
печері.

З іспанської переклав
Микола Іванов

ЛІТЕРАТУРА НАРОДНОГО ФРОНТУ ІСПАНІЇ

Іспанську літературу ХХ століття досі поділяли між двома поколіннями письменників, що своєю творчістю протистоять одно одному. Старше покоління — покоління великобуржуазної і поміщицької інтелігенції, так зване „покоління 1898 року“, представники якого вступили в літературу після катастрофічної поразки Іспанії в наслідок іспано-американської війни 1898 року. Письменники цього покоління довгий час були прогресивним явищем в іспанському громадському житті, перебуваючи в опозиції до монархії, але далі вони знайшли собі ідеал в буржуазно-поміщицькій „конституційній“ республіці 1931 року. Перемога народного фронту в країні була зустрінута ними з великою настороженістю.

Найсумлінніші письменники цього покоління одверто стали на бік демократії. Так було з найвизначнішим прозаїком сучасної Іспанії, одним з лідерів „покоління 1898 року“, Рамон дель Вальє Інкланом, що помер за місяць до перемоги народного фронту. Поети Антоніо Мачадо і Луїс де Тапіа також перейшли на бік народного фронту.

Молодше покоління іспанських письменників називається „поколінням 1930 року“. Називається воно так через те, що ці письменники творчо оформилися близько 1930 року, року високої революційної ситуації, що настала після падіння диктатури кризавого генерала Прімо де Рівера і закінчилася скиненням монархії Альфонса XIII.

Протилежно до письменників старшого покоління ці письменники були вихідці з дрібної буржуазії, з робітничого класу та селянства. „Покоління 1930 року“ увесь час боролася з буржуазно-поміщицькою республікою, підпадало жорстоким переслідуванням з боку уряду Леруса—Хіль Роблеса. З утворенням уряду народного фронту воно цілком стало

на бік цього уряду, організував навколо себе всіх кращих письменників сучасної Іспанії.

Серед „покоління 1930 року“ зустрічаємо багато видатних письменників, загальноновизнаним лідером революційної іспанської літератури є Рамон Х. Сендер (народ. 1901) що тепер бере участь як капітан в рядах республіканського війська.

Особливо цікаві його романи „Діт“ (1930), „Громадський лад“ (1931), „Сім червоних неділь“ (1932). В романах подано історію революційного руху в Іспанії за десятиліття 1921 до 1931 року (з славетним бунтом при Аянале і до скинення монархії).

1936 року Сендер випустив великий цікавий роман „Містер Уїт в кантонах“ в якому він показує іспанську революцію 1873 року¹.

В молодій революційній поезії видною постаттю є поет Рафаель Альберті (народ. 1902 р.).

За творчим шляхом Альберті можна прослідкувати ту еволюцію, яку буває переживає західна інтелігенція, що іде до пролетаріату і революції. Альберті виступив в літературі в 1925 року з абстрактними, естетичними віршами. Буржуазна критика звала його „королем молодих поетів“.

На революційні позиції поет остаточно перейшов 1933 року, і вперше приїхав до Радянського Союзу, побачивши на власні очі, переконаний у величезному соціалістичному будівництві, що провадиться в нашій країні. За час перебування в Союзі написав ряд віршів з гострою революційною тематикою, що привертало поетові популярність серед широких читачьких мас: „Привіт Червоній армії“ та інші.

Повернувши на батьківщину,

¹ Цей роман в перекладі на російську мову вміщено в № 11 журналу „Інтернаціональна Література“ за 1936 рік.

верті того ж року разом з групою передових письменників організував свій літературний журнал „Окtobre“ („Жовтень“), що відіграв значну роль в організації сил тоді ще молоді революційної Іспанії.

Влітку 1934 року Рафаель Альберті разом з своєю дружиною, відомою діячкою письменницею Марією-Тересою Леон, вдруге приїздив до Радянського Союзу як гість на Всесоюзний з'їзд письменників.

Недавно Альберті і Леон знову остали в любий їм Москві і були на розмові у товариша Сталіна.

Поетичне майстерство Альберті дуже високе і має великий вплив на розвиток всієї революційної іспанської поезії.

Як відомо, Іспанія в основному — країна аграрна, з переважно більшістю незалежно-батрацького населення. Огже зрозуміло, яке значення Іспанія повинна мати література, присвячена селу. Про іспанське революційне село пише багато письменників; найзначнішими і найцікавішими письменниками, які присвятили свою творчість відображенню соціальних зрушень, що відбуваються в сучасному селі, є Сесар М. Арконада, Іоакін Ардеріус і поет Паскуаль Пла-і-Бельтран.

Сесар М. Арконада прийшов у літературу через журналістику. Він писав багато і з найзворотливіших питань: про музику — „Дебюсі“, про кино — „Біографії тіней“, писав віршів і вірші. Але дійсно свою тему Арконада знайшов 1930-31 року, коли випустив роман „Турбіна“, присвячений показові села і проникненню впливу техніки на селі. В наступному романі Арконади — „Біднота проти богачів“ (1933) — описано перші місяці республіки. Сюжет цього роману — боротьба за землю, за працю.

1935 року Арконада випустив третій роман — „Поділ землі“, присвячений показові нової стадії класової боротьби на селі. Всі три романи Арконади — історія революційного іспанського села за останні десятиріччя, як і романи Севдера — історія революційного міста за те ж десятиріччя. Нині Арконада б'ється в рядах республіканського війська на астурийському фронті.

Останній, на кому варто спинитись тут, це — поет-комуніст Паскуаль Пла-і-Бельтран (народ. 1908 року). Батько поета — поденник, мати — прачка. Пла-і-Бельтран мав тяжке дитинство і юнацтво, працюючи підпаском, підлітком на млині, на велосипедному заводі, робітником на ткацькій фабриці. Вісім років праці на ткацькій фабриці, в цьому пеклі капіталістичної раціоналізації, довели майбутнього поета до туберкульозу хребця і горба.

Кинувши роботу, день-у-день годуючи, він навчається грамоти і надзвичайною роботою над собою, працюючи по шістьнадцять годин на добу в бібліотеках (як він пише в своїй автобіографії), здобуває загальне визнання як видатний і самобутний поет. Значення цього поета не змогла замовчати або заперечити навіть буржуазна критика. Відмінною рисою його творчості є незвичайна сила, образність і виразність мови водночас з випуклою, чисто народною простотою і стислістю.

Пла-і-Бельтран випустив кілька збірок віршів. Найзначнішим з віршів, однаково популярним як в Іспанії, так і в Радянському Союзі, є „Пісня іспанських дітей про Леніна“.

Цей вірш, видрукований у вигляді метелика-прокламації, поширювався на вулицях Валенсії.

Найбільшим і найзначнішим твором Пла-і-Бельтран вважається п'єса „Шестипалий“ (1934), присвячена славетним подіям в Кассас В'ехас (про повстале село, яке було підпалене військом, що прийшло втихомирювати його, і згоріло разом з його мешканцями). Цю п'єсу віршем, що користується великим успіхом в Іспанії, автор присвятив Максиму Горькому.

Нині Пла-і-Бельтран — секретар валенсійської асоціації пролетарських письменників Іспанії.

На прикладі цього видатного поета, що прийшов у літературу з самих низів, ми бачимо, що іспанський народ має справжні поклади талантів, яким виявити себе може допомогти тільки остаточна перемога народу над наймитами німецьких та італійських фашистів, що заливають кров'ю його прекрасну батьківщину.

ІСПАНСЬКА МУЗИКА

Народи Іспанії — кастільці, каталонці, баски — дуже музичні. Співи, музика, танці глибоко увійшли в побут цих народів. Іспанські танці (хоча, фанданго, болеро, сегедилья і інші), перейняті бадьорістю і запалом, з чіткою ритмічною лінією, з прекрасним життерадісним наспівом, були джерелами натхнення композиторів світу. Глінка, Ліст, Бізе, Римський-Корсаков часто звертались до іспанських танців, використовуючи мелодичні багатства іспанського народного епосу.

На розвиток іспанської музики великий вплив мали араби („Мазарабські наспіви“), які принесли до Іспанії свою мелодику і дали іспанцям два інструменти, що стали національними: лютню і гітару.

Іспанське панство — гранди та гідальго — визнавало тільки італійську музику. Іспанська народна музика здавалася цьому панству „нешляхетною, низькою“, і так звані вищі кола вважали її невартою уваги.

І тоді, коли видатні композитори Європи прославили себе творами, в яких використано іспанські сюжети і іспанські мелодії, в самій Іспанії до XIX століття не було фактично жодного видатного композитора.

Тільки наприкінці XIX століття іспанська буржуазія висуває трьох талановитих музичних майстрів: Ісаак Альбеніс (1860 — 1909), Еяріке Гранадос - і - Кампанья (1867 — 1916) та Мануель де Фалья (народ. 1876 р.).

Альбеніса називають „іспанським Шуманом“. Блискуча техніка (Альбе-

ніс сам був видатним піаністом) яскравий національний колорит принесли його творам виключну світову популярність.

Гранадос був і композитором-віртуозом - піаністом (своїми технічними прийомами він близький Гові). Особливо вславилися його іспанських танців для фортепіано (багато з них перероблено Крейслером для скрипки). Гранадос загинув на пароплаві, якого було потоплено німецькою міною під час імперіалістичної війни.

Іспанська культура, таким чином, вже здавна має підстави подати рихуюк німецькому варварству.

Де Фалья зазнав на собі вплив Бізе і російської „могутньої купки“ особливо Римського-Корсакова. Найбільш відомі його твори — балет „Дюбов-чаклунка“, „Андалузська фантазія“, „Балаганчик маестра Педро“. Де Фалья — також талановитий піаніст. Великого розвитку в Іспанії, особливо в Каталонії, дістає віолончельне майстерство.

Найгеніальніший з віолончелістів світу, каталонець Пабло Казальс (народ. 1876 р.) багато зробив для пропаганди національної музики серед народних мас.

Іспанія дала також одну з видатних сучасних співачок, Мерседес Капелла, що недавно відвідала Радянський Союз.

Останнім часом в Іспанії висунув ряд композиторів, близьких народному фронтові.

ІСПАНСЬКА МОВА

Вісімдесят п'ять мільйонів чоловік говорить іспанською мовою у всіх частинах світу. Це одна з найпоширеніших мов земної кулі. В далекому минулому іспанська мова виникла як мова романської провінції з великою домішкою кельтських та іберійських говірок. Чимало елементів ввели до іспанської мови араби.

Довгий час, починаючи з середніх віків, державною мовою Іспанії вважалася кастільська мова, і тільки тепер, з приходом до влади уряду

народного фронту, мови іспанських національних меншостей — баскська, каталонська, галісійська — мають можливість вільно розвиватися. Мови Іспанії підпадали взаємодіянно, загачувались, створювали проміжні діалекти. Такий, наприклад, валенський діалект, що є кільцем зв'язку між іспанською і каталонськими мовами.

Цьому взаємодіянно підпала також навіть така стійка мова, як баскська, що є уламком доісторичних мов

ренейського півострова і зовсім одмінна від іспанської.

Передова іспанська громадськість оточила увагою вивчення мови і літератури. Вона допомогла в роботі найзначнішого іспанського філолога Марселіна Менендеса - і - Пелайо, що поклав у 80-х роках початок іспанській філології.

Громадянська війна не тільки не спинила цієї роботи, а, навпаки, дала їй новий поштовх. На чолі нової академії мови уряд настановив Ра-

мона Менендеса Підаля. На бік народного фронту Іспанії перейшли всі найталановитіші іспанські філологи на чолі з Т. Наварро - Томасом.

Коли фашистські варвари почали нищити надзвичайно цінні національні пам'ятки культури, уряд народного фронту не тільки врятував від загибелі цінніші рукописи і книги, але й забезпечив ученим філологам цілковиту можливість продовжувати їх роботу в Валенсії.

Юрій Смолич

ХАРКІВСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ПИСЬМЕННИКІВ НА ПЕРЕДОДНІ 20-РІЧЧЯ ЖОВТНЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Харківська обласна організація письменників — одна з найміцніших творчих організацій у спілці радянських письменників України. Недавно на зборах, що тривали кілька днів зряду, харківську організацію ще і ще раз критиковано, переглянуто творчі сили, піддано суворій критиці організаційно-творче життя. А треба сказати, що члени спілки письменників, зокрема і харківської організації, не задоволені організацією творчого життя свого колективу і шукають та шукатимуть далі кращих, найбільш дійових, реальних форм. Це особливо важно нині, коли наближається велика, знаменна дата — 20-річчя Жовтневої революції, і вся робота письменників проходить саме під знаком готування до 20-річчя Жовтня, — щоб до двадцятих роковин Жовтня дати широкому радянському читачеві гідну цієї дати літературну продукцію, щоб кожен письменник в день цих славних роковин міг сказати, що він не марно прожив ці двадцять років.

Минулі роки дають нам підстави вірити в свої сили. Насамперед письменницький колектив знаходить сили у величезній увазі до літературного життя з боку партії і уряду нашої соціалістичної країни. Питання літератури, літературні проблеми, літературні факти і явища — буквально не сходять зі сторінок нашої преси, і особливо — центральної преси. Немає буквально жодного номера газети „Правда“, де б не ставилося й не висвітлювалося якесь питання нашого літературного життя. Всі процеси, що відбуваються в літературі, мають не тільки відображення на сторінках нашої преси, а наша преса, і „Правда“ в першу чергу, безпосередньо керує цими процесами, керує й процесом підняття нашої літератури на вищий щабель до двадцятих роковин Великого Жовтня.

Харківська організація письменників живе досить активним творчим життям. Харківська організація велика і значна своєю продукцією. За минулі роки, і особливо за останній, 1936 рік, харківська організація письменників дала велику продукцію. В тій продукції є добрі книжки, є слабші, є й зовсім погані. Але, в усякому разі, обличчя харківської організації — творче. Про це свідчить те, що харківські письменники постійно друкуються в періодичній пресі, в товстих журналах, випускають нові книги. За 1936 рік харківські письменники дали понад півсотні книжок, які мають самостійне художнє значення і тим становлять вкладку в нашу літературу.

¹ Виступ на конференції молодих авторів Харківщини.

І якщо харківські письменники 1936 року не дали такої книжки, як а
добула б собі славу в усьому Радянському Союзі, як це бувало в попередні
роки в колективі харківських письменників, то в усякому разі продукція
харківських письменників у 1936 року в цілому не стоїть і на низькому
художньому рівні. Продукція 1936 року доводить, що багато письменників
піднялися на вищий ступінь, а низка письменників молодшої генерації явно
зросла.

Скажімо, значно зросли творчо такі харківські поети, прозаїки і драма-
турги, як Павло Байдебуря, Іван Вирган, Арон Копштейн, Ігор Муратов,
Іван Плахтін, Леонід Юхвід. Зростання групи молодих — це вірадиний факт
у житті харківського колективу письменників.

Книжки ряду товаришів старшого покоління, що вийшли в цьому літера-
турному році, визначили їхнє письменницьке обличчя, їхні літературні по-
зиції щодо жанру, тематики тощо. Це можна сказати про таких письмен-
ників, як В. Владко, М. Дукин, Я. Кальницький, М. Пичевський, М. Пригара
М. Романівська, П. Сказбуш, М. Трублаїні. Книги, які вони дали в 1936 році
уже кладуть виразні риси на їхні творчі обличчя.

Продукція 1936 року також показала, що й інші товариші з старшого
покоління не зійшли з своїх літературних позицій, і їхні твори цього року
є досягненням і для кожного з них зокрема і для цілої харківської органі-
зації. Це можна сказати про книжки Костя Гордієнка, дитячих письменників
Олеса Донченка та Наталі Забіли, Івана Кириленка, Гордія Коцюби, Воло-
димира Кузьмича, Хани Левіної, Тереня Масенка, Івана Сенченка, М. Хаще-
ватського, Юрія Шовкопляса, Юрія Яновського.

Отже, як бачимо, чимало радянських письменників, що працюють в Хар-
кові, ці роки прожили не марно. Це дає підстави ще більше вірити в те,
що харківська організація письменників дасть до 20-річчя Жовтня книжки,
гідні цієї знаменної дати і уваги нашого читача.

В якому стані робота над книгами до 20-річчя Жовтня у письменників
харківської організації?

Насамперед треба сказати, що до 20-річчя працюють, і дуже активно
працюють, усі письменники харківської організації. Всі товариші, може, за
дуже й дуже незначним винятком, з великою відповідальністю і серйозністю
ставляться до своєї роботи, якою вони мають звітувати перед 20-річчям
Жовтня. Це не значить, звичайно, що всім пощастить хороше звітувати.
Певно, звітуватимуть по-різному, хто добре, хто слабше.

Волею судеб сталося так, що в Харкові зосередилися головним чином
прозаїки — поетів менше, при чому поети молоді, і ще менш драматургів.

Нема потреби зараз зупинятись на роботі кожного письменника зокрема.
Спинимось тільки на загальному огляді того, над чим працюють письмен-
ники харківської організації.

15 романістів уже закінчили романи до 20-річчя Жовтня. Керівництво
харківської організації письменників з цими творами — з одним у біль-
шій, з другим у меншій мірі — вже ознайомилося. Деякі твори обговорювались
на секціях чи широких засіданнях харківського обласного правління СРПУ,
а письменницьким активом. В наслідок цього обговорення багато товаришів
виправляють свої твори, переробляють їх.

Можливо, не всі товариші, які хотіли б звітувати своїми новими творами

точно в день 20-річчя, закінчать і остаточно виготують ці твори. Але це не має принципіального значення. Важить не те, щоб закінчити твір саме до 7 листопада, можна кінчити його 8 листопада. Важить те, щоб його читав, любив і хвалив наш радянський читач.

Над чим же працюють письменники харківської організації?

Велика група товаришів — прозаїків, поетів і драматургів — працює над темами й матеріалами з громадянської війни. Значна група поетів, прозаїків і драматургів працює над темами з нинішнього життя. Менша група товаришів працює над творами з дореволюційною тематикою. І, нарешті, окремі письменники (Владко, Романівська) пишуть твори науково-фантастичні. Над твором суто антифашистським працює Гримайло. Микола Ледянюк працює над твором про майбутню війну.

Що характерне в творчості цих письменників? Характерне те, що в роботі тем майже нема паралелізму. В опрацюванні тем з громадянської війни більшість товаришів звертають увагу на роки 18-й, 19-й і 20-й і на роль інтервентів німецьких, польських та інших. Це свідчить про те, що письменник відчуває ті запліти, на які він має сьогодні відповісти, відчуває наше громадське життя, відчуває життя цілої нашої країни, відчуває ту небезпеку війни, яку хочуть нам накинути фашисти всіх мастей.

Але постановка питання у кожного з письменників різна. Якщо, скажімо, Леонід Юхвід, проводячи свого героя через попередні роки, спинається на 1918 році, як на певному етапі, що виховує і формує героя твору (моменти 1918 року автор використовує для формації героя твору), то Анатоль Гам, наприклад, пишучи про 1918 рік, конкретизує місцевість і розв'язує історичних подій в даній місцевості (Київ, Київщина). Або, скажімо, Юрій Смолицький працюючи над матеріалом, взятим з 1918 року, трактує питання розвитку молоді в ті часи, під час німецької інтервенції і боротьби проти неї.

Візьмімо інший комплекс тем — про сучасну людину. Тут маємо ще більшу різнобарвність. Якщо, скажімо, Кость Гордієнко написав роман про жінку села й показав соціальну біографію її на Україні, то, наприклад, Володимир Кузьмич взяв конкретний об'єкт, конкретне село, і показав розвиток його на протязі років революції і до наших днів. Або от Єфрон Райцин взяв великий об'єкт в цілому — Єврейську автономну республіку Бірбіджан, і показав життя й формування там нової людини в наші дні. Значне місце в цьому комплексі тем належить темам про нашу молоддь. А якщо Олесь Донченко працює над твором про життя шкільної радянської молоді, то, скажімо, Юрій Шовкопляс, який працює над такою ж темою, буде твір як зіставлення молоді нашого часу з молоддю, яка була двадцять років тому, з батьками радянської молоді.

Цікаво також те, як харківські письменники, що працюють над творами з дореволюційного життя, охоплюють різні часи, різні соціальні групи і різні матеріали. Скажімо, коли, працюючи над революційною тематикою, Іван Сенченко бере Донбас далекого минулого, і в своєму романі показує формування пролетаріату в Донбасі, зупиняючись на яскравих постатях робітників старого часу і показуючи перспективу зростання їх до наших днів, то Гордій Коцюба, який працює над матеріалом з життя Криворіжжя, розробляє цей матеріал з ближчого часу, саме з часу перед імперіалістичною війною, часу наростання революційного руху і готування Жовтневої революції.

от Я. Кальницький, беручи минуле, пише про довгий життєвий шлях — від колиски, через дореволюційний час, революцію, через громадянську війну до наших днів, до соціалістичного будівництва.

Проте, оцінювати всі ці твори ще передчасно. „Цыплят по осені счи-ють“, — і харківська організація письменників оцінюватиме твори, написані до 20-річчя Жовтня, восени. Але вже тепер можна сміливо заявити, що характерною рисою в роботі харківських письменників до 20-річчя Жовтня є ідейна спрямованість творів і бажання дати ідейно насичені, високо-художні книжки.

Таке, бодай побіжне ознайомлення з готуванням харківських письменників до 20-річчя Жовтня дає підстави думати, що харківські письменники, як і весь загін радянських письменників України і цілого Союзу, своїми творами, написаними до 20-річчя Пролетарської революції, безперечно піднесуться на вищий щабель літературної майстерності. Ще треба гадати, що твори, написані до 20-річчя Жовтня, привернуть увагу читачів до ряду письменників, які до цього часу не були в так званій літературній обоймі, були малопримітні, але які своєю серйозною роботою до 20-річчя, перейнятою глибоким почуттям відповідальності, дадуть значні твори і тим здобудуть собі місце в перших шеренгах нашого колективу письменників. І це буде величезним досягненням для нашої літератури.

Художня література, як відомо, має завдання боротися за людину, за її психіку. Але не просто за людину і не просто за психіку, а за комуністичну психіку, за людину — будівника соціалістичного світу. Завдання велике, почесне і трудне. Виходячи саме з цього основного завдання літератури, можна треба говорити і про молодих авторів, про тих товаришів, які хочуть стати письменниками, які сподіваються бути письменниками і які мають для цього підстави.

Говорячи про літературні кадри, аж ніяк не можна забувати цього основного завдання літератури. Слово про літературні кадри треба завжди почи-нати саме з основного завдання літератури, бо літературні кадри — майбутнє нашої радянської літератури.

Радянська література — найпередовіша література в світі. З високим рівнем своєї ідейності, високою цілеспрямованістю до опанування літератур-ної майстерності вона поєднує конкретну соціальну мету, а не є мистецтво чистого мистецтва. В цьому радянська література не має собі рівної в світі і в історії. Отже, наша література буде, повинна бути такою, яку читатиме людство і на якій воно виховуватиметься. Тому боротьба за кадри в літера-турі — справа дуже серйозна, справа надзвичайної ваги. Література без кадрів не може існувати. Кадри, створення кадрів, виховання кадрів, боротьба за кадри — це найважливіше питання в повсякденній ідейній боротьбі літератури.

Хто тільки не бився за наші літературні кадри! Не будемо робити великого екскурсу, але коротко слід нагадати. За кадри боролися і „Гарт“, і „Плуг“, і ВУСПП, і ВАПЛІТЕ, і Пролітфронт, і „Нова Генерація“, — всі боролися за кадри, всім потрібні були кадри, бо кадри — це той ґрунт, на якому вони хотіли спертися. І треба сказати, що здобували кадри і „Плуг“, і ВАПЛІТЕ, і Пролітфронт. Вони завойовували, добирали собі кадри і вихо-вували свої плеяди націоналістів і ворогів народу. І вони були ворогами

не тільки в літературі, вони кидали свою літературну зброю і йшли боритися проти радянської влади іншими способами.

Билися за кадри і авербахівці. З авербахівських кадрів виросло чимале троцькістське охвістя.

Чимало постаралися в боротьбі за кадри і РАПП з ВУСПМом. Придаймо раппівсько-вуспівський масовізм, призов ударників у літературу. На самому тільки Криворіжжі було, здається, призвано чоловіка п'ятого. Про це так і рапортували в газетах: вугілля здобуто стільки то, руди стільки то, в літературу призвано стільки то.

Такий метод здобування кадрів був засуджений Центральним Комітетом ВКП(б), як і інша робота попередніх літературних організацій, разом з РАПП.

Щоправда, з призову ударників у літературу не все було марне. Дехто з ударників, призваних у літературу, справді увійшов у літературу, і не тільки мандатами, а й книжками. В Харкові було призвано багато ударників у літературу. І можна сьогодні назвати ряд товаришів цього призову, які увійшли в літературу і стали справжніми письменниками, що творчо і динамічно зростають. Назвімо їх імена: Ігор Муратов, Олександр Хазін, Залман Кац, Арон Копштейн і ряд інших. Втім, є підстави твердити, що вони увійшли в літературу і не рекрутами, а й доброохотниками. Вивчення цих товаришів, їхньої творчості, їхнього попереднього виховання, підготовки, з якою вони прийшли в ударництво, а потім в літературу, доводить, що у цих товаришів був вимріяний шлях до літератури. Кожен з них ішов до літератури і прийшов би до неї і без призову.

Як стоїть справа з вихованням молодих кадрів у нас в Харкові?

Виховання молодих авторів, робота з ними проходить різними шляхами. Цю роботу при харківській обласній організації письменників провадять Кабінет молодого автора, літконсультація, студії; при установах, учбових закладах, на заводах, у колгоспах — літературні гуртки. Значну роботу в справі виховання молодих літературних кадрів провадять літературний факультет Харківського державного університету і Педагогічний інститут. І тут же треба згадати ще про періодичні літературні курси, що були організовані й проведені цієї зими при харківському обласному правлінні СРПУ. Нині харківська організація письменників домагається літературної газети в Харкові, що має бути чи не основною формою роботи серед молодих авторів. Функція і роль всіх цих заходів зрозумілі кожному. Кабінет — особиста, індивідуальна консультація вже виявленого молодого автора. Гурток — насамперед читачський актив, в якому формуються та оформлюються й перші творчі спроби окремих товаришів. Далі — студія. Студія — це вища форма гуртка. До студії йде той, кого виявила індивідуальна консультація Кабінету молодого автора і хто потребує постійної роботи в товариському творчому колективі. До студії йдуть ті товариші, які пройшли через літературні гуртки і яких літературний гурток вже не задовольняє.

До цієї нашої конференції правління хотіло організувати й випустити спеціальну літературну сторінку в газеті „Соціалістична Харківщина“. Ця сторінка малося на думці використати для показу творчості молодих авторів, членів студій, що існують при харківській організації письменників. Газета в цьому пішла назустріч харківському правлінню СРПУ. Правління з

рало згаданий матеріал, ознайомилося з ним, обміркувало його і... ухвалило сторінку не організувати і номер газети не присвячувати. Чому?

Щоб відповісти на це питання, дозволимо собі навести тут деякі матеріали, подані для такої сторінки в газеті. Наведемо тільки чотири вірші добраних. Перший вірш — „Орел“.

ОРЕЛ

Здесь начало легенд. И остуда
Подошедших к тучам высот.
Здесь начало дождей. И отсюда
Он бросался в первый полет.
А сейчас, дрожа от бессилья,
Задыхаясь на самом краю,
Он еще раз пробует крылья.
Но напрасно. Они устают.
Не в полете, а там, на уступе,
В тучах, в корчах, огромен и лют,
Он о камень когти иступит,
Он о камень раздробит клюв.
И затем отползет от края,
По дороге роняя крыло,
Будет слушать, как, громыхая,
Ходит по небу ранний гром.
Ну, а я? Я умру не скоро.
Мне еще бродить по земле.
Но когда, опаленный порохом,
Побледнею, качнусь в седле,
С пулей в сердце или над бровью,—
Я хотел бы, пока не остыл,
Сохранить до последней крови
Ощущенье высоты.

Це хороший чи поганий вірш? Є підстави твердити, що наведений вірш написано не погано.

Наведемо ще один вірш — „Дожди“.

ДОЖДИ

Скоро - скоро встретимся с тобой.
Я навстречу выйду в голубом.
Пыль клубится возле самой почты.

День сегодня пасмурный слегка,
К небу запрокинута река.
Что же, мой хороший, не идешь ты?

Я тебя встречаю. Погляди —
С юга приближаются дожди,
Пахнет свежесмятою травою.

Сколько будет радостных ветров,
Зазвенят деревья — только тронь! —
Зашумят распахнутой листвою.

Дождь. Он начинается почти,
Пробегает пыльные пути
И роняет голубые искры.

От такой синеющей беды
В завязи рождаются плоды,
Созревая трепетно и быстро,

Наливаясь прямо на виду
Терпким зноем яблока в саду,
Темным соком полнокровных вишен.

Там проходят грозы. И легко
Мы с тобою сможем вечерком
Созреванье яблони услышать.

Теж написано грамотно.
Наведемо ще один вірш — українською мовою.

БОЙОВА СЛАВА

Гармоніст із перебором
Розтяг баян венський,
Загін їхав понад бором
З ватажком Зеленьським.

— Гайда, хлопці! — І шаблюки
Блиснули на сонці.
Ой втікали чорні круки
Від Павлових хлопців!

Пам'ятає Чорномор'я
Кров'ю вмиті ранки ...
Битий був бандит Григор'єв
І французькі танки.

Котить степом хвилі вітер,
Буйним житом грає.
Сонцем радості зогріті
Люди в нашій краї.

Ой, широка батьківщина,
Сині небозводи!
Партизани Полтавщини
На Далеких Сході.

Ходить слава про дні Спаська
По радянським краю.
Будем бить фашистські каски
Й череп самураїв.

І Зеленські у стремена
Вростуть знов. І коні —
Знов помчатся... і знамена
Зацвітуть червоні.

Встануть грізно на кордони
Соколи й орлята.
Нашу армію Червону
Повік не зламати.

Також не поганий вірш.

А от ще один. Називається він „Материнська мрія“.

МАТЕРИНСЬКА МРІЯ

Коли сонце золотило хати,
Що збігали яром до ріки,
У саду — вивчала мати
Солов'їну пісню для дочки.
Говорила: — виросте велика
І злетить польотом соколів,
Говорила: — обдарую крильми,
Обдарую клетотом орлів.
Вечорами я відкрию вікна,
Загоряться зорі мов свічки,
Я чекатиму у гості пісню
Здалека від рідної дочки.
Бо коли далекими шляхами
Кулі ворога нахлинуть з висоти,
Розсілюю тепло... З літаками
Мое серце понесеш і ти.
Дочко, дочко, ще тебе немає,
Лише чую шелест під грудьми.
Чому я сміюся вечорами,
А встаю на ранок із слізьми?
Чому я безсонними ночами
Наче горлиця злітаю у сади,
То проходжу стиглими житами
І боюся тихої ходи?
Коли б знала, як тебе чекаю,
Вишиваю плисом пелюшки,
І колиска дожида кленова,
І шовкові в неї вірвечки.

Все для тебе чисте, мов з кришталю,
І пухка згапована постіль.
Коли б знала, як тебе чекаю,
Який радісний від тебе біль.

Теж хороший вірш.

Всі ці чотири вірші написані цілком задовільно. Але... треба сказати, що перший вірш міг написати Гумільов, другий могла б написати хоч б і Анна Ахматова, третій — ранній Багрицький, а четвертий — Вигран. Отже виходить, що в студії при харківському обласному правлінні вчаться і Гумільов, і Ахматова, а з наших радянських поетів — Багрицький і Вигран. Коли продовжити наводити далі вірші студійців, то можна показати, що й Сосюра вчиться в студії, і багато інших.

Адже, більшою чи меншою мірою, але на підставі кожного віршу, можна вже говорити, хто найбільше впливає на молодого автора.

Перший вірш написав не Гумільов, а студієць Рабичкін, другий написав не Ахматова, а студійка Сегалович, третій написав Цюпа, і четвертий — Мігель.

Наслідування для молодих авторів — явище цілком нормальне і, можливо, законне. Більшість, навчаючись, наслідує, і, наслідуючи, навчається, і лише пізніше знаходять себе і зростають, оформлюються як письменники як поети.

Але тут постає три питання: перше — кого наслідувати, друге — як наслідувати і третє — доки наслідувати.

Перше питання — кого наслідувати?

Якщо Ів. Виргана, Е. Багрицького, навчаючись, варто наслідувати, то навіть навчаючись, наслідувати Гумільова, Анну Ахматову, не варто. В цьому — велике, соціальне й класове питання. Крім того, в цьому і питання майстерності. Такі вірші, які писав Гумільов, може писати озброєний поетикою підпоручик царської армії, що в роки імперіалістичної війни роками чарувався в своїх „ідеалах“ боротьби „за царя і отечество“, і тут у нього впливали в пам'яті вичитані ще в гімназії спід парти сторінки Ніцше. Навчитись віршуванню не всякий може, але навчитись віршувати не так уміти важко. В буржуазній школі старих часів кожен учень повинен був уміти писати вірші, інакше він не діставав диплому за середню школу. Але писати вірші і бути поетом — не одне й те ж саме.

Отже справа не тільки в опануванні техніки і в умінні цю техніку використати для написання віршу, а справа у використанні цієї техніки для ідейного змісту, для ідейної цілеспрямованості, для політичної заостреності свого класово-літературного кредо. І якщо товариші наслідують Гумільова, і підпадають під вплив його літературної традиції, то такий автор для нас не цікавий, хоча б вірш його, об'єктивно, з погляду техніки віршування був не гірший од самого Гумільова. Така поезія для нас не цінний, не важливий громадський факт. Крім того, це зовсім не майстерність, а крок назад. Ще гірше — це може свідчити про внутрішню дезорієнтацію даного автора.

Отже саме з цих міркувань було ухвалено наведені чотири вірші, написані грамотно, пристойно, на належній височині щодо техніки віршування.

друкувати й не демонструвати їх перед широкою читацькою громад-
ністю.

Далі питання — доки наслідувати?

Це також справа дуже важлива. Якщо Мігель тільки починає свій літе-
ратурний шлях, і береться наслідувати близького йому по духу Івана Вир-
гана, — в цьому нема нічого страшного. Хай вчиться товариш, в Івана Вир-
гана є чого і на чому повчитися. Іван Вирган сам молодий автор, але він
казав себе вже обдарованим і оригінальним поетом, що має свій поетич-
ний стиль. Проте якщо товариш Мігель буде протягом найближчих двадцяти
років наслідувати Івана Виргана — це погано.

А в багатьох товаришів студійців наслідування спостерігається протягом
декількох років. Товаришка Сегалович, скажімо, навчилася писати вірші, але
їй треба знайти себе, їй треба бути Сегалович, і тільки тоді, коли вона буде
Сегалович, тобто оформить цілком своє, саме своє, творче обличчя, від-
окремивши свою поезію від формально-паралельної дрібноіндивідуалістичної
поезії, вона стане дійсно поетесою. Питання творчого обличчя — а це
обличчя може бути тільки радянсько-творче — треба гостро й рішуче ста-
вити перед нашою молоддю. Вплив на молодого автора, ще не міцного на
літературних позиціях, буває такий сильний, що молодий автор не може
наслідувати улюбленого письменника, поета — і хай наслідує ... Хай візьме
цього наслідування все те, що йому корисне, хай наслідує і не одного, —
але після цього він все ж мусить знайти себе. А коли молодий автор себе
не знаходить, то, може, йому не варт і шукати себе. І це треба йому ска-
зати просто у вічі, а ще краще, коли він сам це збагне і сам собі це скаже.

Отже, справа, очевидно, ще в тому, що наша молодь недостатньо зорі-
єнтована. Харківське керівництво письменницької організації ще недостатньо
орієнтовує молоді кадри в питаннях історичних процесів розвитку літера-
тури. Бракує також систематичної, добре організованої учби, буває, що
молодий автор не орієнтується „в самому собі“. Таке неуміння зорієнтува-
тися „в самому собі“ є ознакою несформованого світогляду, є наслідком
недостатнього виховання. З цього доводиться робити такий висновок: хар-
ківське правління СРПУ і „в самому собі“, і в особі тих своїх організацій,
права яких виховувати кадри, працює незадовільно. І хоч студійців дечого
навчили, але це ще не значить, що виховали. Це провина старших
письменників, всього письменницького колективу і, зокрема, правління спілки
письменників.

Але в цьому є і вина самих студійців.

Ми спостерігаємо серед наших студійців уперте небажання вивчати теорію.
Студійці, коли їм пробують подати теорію, заявляють, що студія не виш,
це школа, що, в крайньому разі, теорію вони можуть і дома підчитати,
заявляють, що до студії вони приходять виключно для творчого
обміну думок.

Вважаємо, що це неправильно. Студія не виш, учбових програм вона
не має, але як же можна жити творчим життям, не знаючи і не вивчаючи
теорії творчих процесів? Без теорії не можна. Тут, певне, непорозуміння.
Якщо студійцям нецікаве викладання за програмами, то це не значить, що
треба взагалі відкинути, зігнорувати теорію; це значить, що треба змінити
форми подавання теорії, треба знайти такі форми, які захоплювали б сту-

дійців. Нехай це будуть реферати про проблеми нашого літературного життя, про загальні проблеми нашого громадського життя, нехай це будуть окремі літературні теми. Але такі реферати, чи якась інша форма обізнаності з теорією, конче потрібні.

Студійці ж прагнуть, щоб робота в студії вичерпувалася тільки обговоренням того, що вони написали. Це цілком зрозуміло. Кожна людина, що щось написала, хоче почути думку інших про написане нею. Це правильно і це потрібне. Але цього замало, це не все, що потрібне студійцеві. І якщо обмежитись тільки цим, тобто обговоренням на студії написаного студійцями,— це значить ставати одразу ж на шлях гуртківщини, а там і грушниця. Це недобрий шлях. Досвід боротьби за молодь, за кадри показав шкідливість цього шляху. Цей шлях ще приводить і до того, що в творах нема ні тієї людини, за яку бореться література, ні тієї людини, яка бореться в літературі, нема ні об'єкта, ні суб'єкта літератури: нема літературного образу і нема самого автора. Автор цей ***, бо він не має свого обличчя. Він не дає того образу, того літературного персонажу, який він повинен показати читачеві і розкрити його перед читачем.

Треба ще сказати, що перед студійцями дуже гостро стоїть завдання писати просто. Опанувати це — дуже важко, бо простота мови, стилю — це майстерність. Але ми маємо джерела, звідки можемо черпати цю простоту. Маємо на увазі не тільки таке надзвичайно багате джерело, як класична література, маємо на увазі таке невичерпне багатюще джерело, як народна мова, фольклор.

Класиків треба серйозно вивчати. Класика молодому авторові треба вивчати в його процесі зростання, читаючи і вивчаючи його твори в хронічно-логічному порядку, щоб зрозуміти, як він зростав, формувався, підіймався вище від одного до другого свого твору. Цей метод дає можливість зрозуміти секрет майстерності класика.

Аж ніяк не можна ігнорувати друге джерело — народну мову, фольклор, що так потрібні у формуванні мови і стилю письменника. Щодо народної мови, фольклору, то серед студійців (кажемо про студійців при харківському обл. правлінні СРПУ) спостерігаємо, що вони або зовсім цим не цікавляться, або, цікавлячись, потрапляють інколи на неправильний шлях. Для прикладу можна послатися на писання молодого автора Підсухи.

Чим хибний його шлях?

Йому властиве шукання мови. Це добре, що він шукає мову, користуючись з народної мови, фольклору. Але, шукаючи мову, він стає на шлях вишукування архаїзмів. Тобто, прагнучи створити самотню мову, він добирає те, що вже віджило, що вже вкрите порохом давнини, що не характерне і незрозуміле для нашого часу.

Цей шлях хибний через те, що він одриває письменника від читача. Черпаючи з джерела народної мови, фольклору, треба орієнтуватися на сучасного читача і черпати не тільки з старої народної мови, а і з мови сучасної. Шлях т. Підсухи хибний ще й тому, що гальмує процес розвитку самого письменника. Це неправильний шлях, це шлях формалістичний, це підхід до мови тільки як до словника, а не як до живої мови людини.

Про роботу студій, про хибі цієї роботи, про самих студійців можна

не багато говорити. Але це спеціальна тема, і їй слід окремо і спеціально мати місце в нашій пресі.

Тут же хотілося б ще сказати про одну дуже важливу справу. Ця справа хоч і епізодична, проте, повторюємо, дуже важлива. Вивчаючи роботу склад студій, виявлено, що в студіях є „безробітні“, тобто в студіях є люди (небагато — троє), які не вчаться, ніде не працюють, не зв'язані ні з яким громадським чи виробничим колективом. В нашому радянському житті це явище незрозуміле, бо безробітних у нас нема. Отже причин „безробіття“ може бути тільки дві. Або людина не хоче працювати, і не хоче вчитися,— тоді вона не становить інтересу і для літератури. Що такий письменник, тим паче молодий письменник, не зв'язаний корінням з життям, може черпати з життя, що він побачить у житті, які і чий інтереси він принесе в літературну творчість? Своєї особисті? Нецікаво, нікому непотрібно це. Письменник — рупор громадськості. Або це є ознака не тільки ранньої, а й передчасної професіоналізації. Тобто товариш, написавши першу новелу, мірш, уже поклав собі, що він буде письменником або поетом, отже йому не варто витрачати час ні на виш, ні, тим більше, на працю десь на виробництві. Він вирішив стати письменником. Для молодого ж письменника не мати ніякої професії це значить взагалі „не мати самого себе“, бо він не живе, він не знає життя, він не має біографії, він ходить по вулицях, а це не біографія. Припустимо, що він читає, припустимо, що він пише. Але цього недосить. Адже треба ще вивчати життя, і вивчати не сидючи в себе в кімнаті, кабінеті, з книжок. Треба бачити життя на власні очі, більш того, треба брати в ньому участь, треба реагувати на нього. Без цього не можна розкрити людину, не можна показати процеси, що відбуваються в країні. Особистий досвід, біографія (біографія в тому розумінні, як ми говорили вище) — це перше, без чого людина не може бути письменником.

Характерно, що великі письменники нашої сучасності і минулого, скажімо, прозаїки, здебільшого приходили до своєї літературної роботи не в молодому віці, а в віці поважному. Поети професіоналізуються здебільшого раніш, але це, очевидно, пояснюється тим, що поети починають з багатого особистого — з лірики. Але потім, якщо вони зупиняються тільки на цій інтимній ліриці, то через якихось два роки видихаються, виписуються і вмирають для себе, для нащадків, і взагалі стають нікому непотрібні. А у нас така людина, тобто людина без біографії, перестає бути громадянином, відривається від інтересів колективу, від інтересів класу і держави. В кращому разі така людина, якщо вона талановита, через якихось два роки видихається, а в гіршому разі вона перейде до так званої кололітературної богеми. І перше, і друге дуже погане і дуже сумне явище і нікому непотрібне.

Кожний молодий письменник, кожний, хто хоче ним бути, повинен насамперед усвідомити, для чого він іде в літературу. І повинен увійти в літературу тільки тоді, коли вже почуває, що не йти не може.

Крім того, кожен молодий автор повинен знати, що література не кар'єра в житті, література не гроші й пиха, а піт, трудна праця, справа, якій треба присвятити ціле життя.

Звичайно, в роботі студій харківської організації письменників не самі тільки хиби. Хиб багато, але є й багато чого доброго. Є в студіях товариші, які вже себе виявляють, як гідні уваги автори. Скажімо, Юрій Хазанович,

молодий і здібний новеліст, молодий поет Михайло Білецький та інші. Вони вже виходять із стадії самого тільки наслідування. В їхній творчості вже є, нехай незначні, ознаки власної манери, стилю писання. Є ще ряд здібних товаришів.

Значить, студії щось дали, значить, щось дала і праця серед молодих авторів. Але цього ще мало, дуже мало.

Робота з молодим автором, власне, виховання молодих кадрів потребує особливої уваги з боку і громадських, і партійних організацій, і в першу чергу з боку спілки письменників.

Андрій Білецький

ПРО КНИГУ „РЕВОЛЮЦІЙНІ ПИСЬМЕННИКИ
ІСПАНІЇ“

Революційні письменники Іспанії, збірник, редактор-упорядчик Г. Гельфанд-Бейн, Дитвидав ЦК ЛКСМУ, Х.—О., 1937, 416 стор. (13 ілюстрацій на окремих аркушах), тир. 10.000, ц. 6 крб. ± 1 крб. 50 к.

З непослабною увагою стежать народи Радянського Союзу за героїчною боротьбою многогражданого іспанського народу проти купки фашистських генералів і капіталістів, підтриманої силами іноземного фашизму. Звідки такий інтерес і співчуття до далекої країни й народу? Відповідь сформульована в загальновідомих словах товариша Сталіна: „Трудящі Радянського Союзу виконують лише свій обов'язок, подаючи посильну допомогу революційним масам Іспанії. Вони здають собі справу, що визволення Іспанії від тиску фашистських реакціонерів не є приватна справа іспанців, а загальна справа всього передового й прогресивного людства“. (Відповідь на телеграму ЦК КП Іспанії). Отже, коли є такий природний інтерес, доцільно піти назустріч широким читацьким масам. Протягом останніх років справді з'явилася чимало книг, що могли задовольнити інтерес радянського читача до подій, які відбувалися до і після паліативної революції 14 квітня 1931 року аж до фашистського заклоту 17—18 липня минулого року. Я маю на увазі такі книги, як книга Бласко Ібаньеса проти останнього іспанського короля Альфонса XIII (див. Бласко Ібаньес, Разоблаченный Альфонс XIII, перевод с французского Е. К. Бренева, 1925, изд. - во „Недра“), або сатирична книга Рамона дель Валье-Івклан про диктатора Прімо де Рівера (див. Рамон дель-Валье Івклан, Тиран Бандерас, роман, перевод с испанского Т. А. Гликмана с предисловием Ф. Кельина, 1931, ГИХЛ, М.—Л.), або книгу Мануеля Домінго Бенавідес про Хуана Марч, відомого нам тепер з газет як організатора фашистського заклоту (див. Мануель Д. Бенавидес, Последний пират Средиземного моря, перевод с испанского И. К. Лейтнер, под ред. Ф. В. Кельина, пред. и прим. Маргариты Нелькев, 1936, ГИХЛ, М.), а також книги наших радянських письменників і публіцистів: Еренбурга, Кольцова, Нікуліна (див. Ілья Еренбург, Испания, „Федерация“, М., 1932 й інше вид.; Кольцов, М. Е. Испанская весна, 1933; Нікулін, Л. В. Письма об Испании, 1935) і, нарешті, твори кількох революційних письменників Іспанії, видачі окремими книжками й надруковані в періодичній пресі. Проте все це література для дорослих. Лювий читач так само не менш цікавиться Іспанією, і знає про неї ще менше, ніж старші. Отже, чи треба зайвий раз казати про конечну потребу в спеціальному збірнику або в окремих виданнях іспанських революційних письменників? Перед нами саме такий збірник. Звичайно, слід вітати добрий

намір упорядника цього збірника, який хотів дати можливість юним читачам, та й усім зацікавленим, без довгих розшуків ознайомитися з іспанською революційною літературою. Ця спроба є першою в своєму роді. Це вже ціла хрестоматія, хоча й без будьякої системи (певніше — монтаж). Досі українською мовою була видана три роки тому лише одна збірка іспанських письменників, до якої ввійшли деякі твори Р. Х. Сендера, С. М. Арконади, Х. Ардеріуса й І. Асеведо: „Іспанія в огні“, збірка, переклад з іспанської Б. Загорського та Д. Гавриша, „Український робітник“, Харків, 1934, 18 (2 стор.), (Література світової революції) й паралельно російською мовою („Испания в огне“, сборник, перевод с испанского Б. Загорского). Але згадана збірка і застаріла, і мала інше призначення, не кажучи за її далеко менший обсяг. Розглядаючи новий збірник „Революційні письменники Іспанії“, ми бачимо в ньому вже знайомих з російських перекладів іспанських прозаїків і поетів. До збірника увійшли: Рамон Х. Сендер („Магніт“, „Буря на півдні“ з книги „На місці злочину“, двоактна п'єса „Таємниця“, „Сім червоних неділь“ — звичайно, скорочені або в уривках), Рафаель Альберті (вірші „Пісня гірника“, „Балада про двадцятьох лісорубів“, „Айда Лафуенте“, „П'ятий полк“, „Радянські жінки іспанським робітницям“), Пла - і - Бельтран (вірші: „Говорить безробітний“, „Жовтень — ми“, „Пісня іспанських дітей про Леніна“), С. М. Арконада (уривок з роману „Біднота проти багатів“ і ще уривок з роману „Поділ землі“, під назвою „Як було закопано скарби“), Луїс де Тапіа (вірші: „В атаку, п'ятий полк“, „Дитяча пісня“), Хоакін Ардеріус (уривки з роману „Селяни“), М. Д. Бенавідес (уривки з роману „Там сталася революція“), І. Асеведо Гонсалес (уривок з роману „Кроти“), Серрано Повсела (вірш: „Астурійські дозори“. Між іншим, цього поета в збірник перехрещено на Серрано: не пощастило ж йому, бо й імені такого же не було!), Саячо Перес (вірш „Сталін“). Отже, десять письменників різних віків і різного літературного значення — цілком пристойний добір для збірника.

Але не треба думати, що для упорядкування цього збірника проведена велика робота. Всі романи, уривки з яких вміщено в збірнику (див. Р. Сендер, „Магніт“, ГИХЛ, 1933 й інші вид., Х. Ардеріус, „Крестьяне“, „Звезда“ № 12, 1932, стор. 124—164, С. М. Арконада, „Бедняки против богачей“, 1934, М.—Л., ГИХЛ і укр. пер., Р. Сендер, „Семь красных воскресений“, 1934, Гослитиздат, Асеведо „Кроты“ в зб. „Испания в огні“ й т. ін.) надруковані в російських і дещо й в українських перекладах¹. Щодо віршів, то тут так само неважко було зібрати їх, бо, хоч деякі розпорошені по сторінках періодичних видань (журнал „Интернациональная литература“ — в ньому дещо і віршів і з прози, — крім того, газети: „Литературная газета“, „Литературный Ленинград“, і ще вкажімо на журнали „Звезда“, „Красная Новь“), але є вже й окремі видання (напр., Рафаель Альберті, „Испанские крестьяне“, Эстремадура, ГИХЛ, 1934). Отож виходить, що збірник складається більш як на половину (виключаючи вже зроблені українські переклади, як от із збірки „Іспанія в огні“) з перекладених українською мовою російських перекладів. Так. Для прози це півбіді, а от для поезії... Проте треба віддати належне перекладачам віршів, молодим поетам І. Вирганові, Ю. Корецькому, В. Бичкові. Очевидно, вони зробили все, що було в їхніх силах, перекладаючи не

¹ Значенний факт: навіть багато друкарських помилок або перекладацьких недоглядів перейшло з російських видань на відповідні сторінки збірника.

уже точно, а іноді й цілком вільно, вірші іспанських поетів з російської на українську мову.

Саме через це з'явилися вер-лібр'и замість звичайних віршів (щоправда, в іспанській мові здебільшого застосовується, як і в інших романських мовах, силабічне віршування, яке припускає інтерпретації в перекладі на наше тонічне або акцентуаційне), асонанси замість точних рим, на які така багата іспанська мова, і взагалі (а це найгірше), як кажуть, акторська „отсебятина“. (На жаль, я не можу, виходячи з мого загального настановлення й пам'ятаючи, що розглядаю лише „Збірник“ спеціального призначення, а не антологію іспанської поезії, навести тут приклади того, як змінюється творче обличчя поета в згаданих перекладах - переспівах)¹.

Дуже шкода, звичайно, що наш юний читач не матиме змоги ближче познайомитися з сучасною іспанською літературою, відокремленою від нього в даному збірнику прямою подвійною перекладом. Проте він задовольнися б навіть і таким посереднім знайомством, коли б не було ще однієї перешкоди.

Основний недолік цього збірника не так самий вибір (упорядник брав усе, що було на похваті), як нічим невиправдана хаотичність розміщення матеріалу. Оповідання про селянські злиди, про війну, про страйк, про революцію, про шахтарське життя, про жахи фашистської реакції, про повстання, одні й ті самі автори спочатку, посередині й наприкінці, вірші й проза міша — все це справляє враження небажаної заплутаності, безідейності, випадковості (але не в розумінні різноманітності)².

Коли збірник має на меті допомогти читачеві зорієнтуватися в іспанській революційній літературі, то здійснити цей добрий намір упорядникові не пощастило. Безумовно, читач, прочитавши, навіть і уважно, цей збірник, одразу забуде, який твір належить якому письменникові. (Прочитайте хоч би „Зміст“ наприкінці книги). Отже, не доводиться запитувати, скажімо, чому не додано до літератури кастільською мовою також чогось із сучасної літератури каталонською мовою. Риторичне питання! Звичайно, упорядникові легше було вибрати з перекладеного російською й українською мовою, ніж попрацювати, шукаючи матеріали й перекладачів.

Проте, крім прагнення до „дешевини“ в такому ставленні до упорядкування збірника іспанських письменників можна побачити залишки віджилого погляду на іспанську мову й літературу як на щось екзотичне³. (Мовляв, це ж „гішпанська“ мова, а не якась там французька, тому й так добре буде. Пригадаймо, хоча б, що століття тому російський читач мусив знайомитися з Байроном і Вальтером Скоттом з перекладів, зроблених з вільних французьких перекладів. Але не забуваймо, що вимоги до художніх перекладів від того часу, що радикально змінилися).

Отже, гадаємо, що вже час покінчити з „Дон - Квіксотом“ і „Дон - Кішотом“, слід перекладати (й вивчати) іспанську літературу з першоджерел.

¹ Між іншим, не можна заперечувати, що іноді в перекладачів вийшли й зовсім непогані вірші, див., напр., переклад І. Виргана з Р. Альберті „П'ятий полк“.

² Ось, напр., дуже добре, що в збірнику роман „Магніт“ Р. Сендера, який юнацтво читатиме, напевне, з захопленням, забирає так багато місця (182 стор. проти 234 стор. іншого матеріалу), але не треба ж забувати за пропорційність!

³ Крім того, мабуть, і неправильна настанова, що для дітей, мовляв, не треба дуже старатися, однаково не оцінять!

Тепер скажемо ще кілька слів про обробку матеріалу. Віддамо на суд читача хаотичне розпланування збірника (чи не вважатиме читач такий збірник за спробу знеособити іспанську літературу, хоч збірник і названо „Революційні письменники Іспанії?“), і все ж таки в нас ще залишиться один сумнів. Хіба поданими в збірнику творами обмежується вся іспанська революційна література? А коли ні, то чому б не згадати за це? Треба ж мати на увазі, що юний читач виявляє інтерес не менший, а, мабуть, далеко більший ніж дорослий. Відсутність вступної статті, що резюмувала б ті випадкові відомості які, може, назбирає уважний читач з приміток під сторінками, аж ніяк не компенсують дуже уривчасті й однобічні зауваження про окремих письменників [про Пла-і-Бельтрана сказано тільки, що він поет, а він ще й драматург до того, про М. Д. Бенавідеса сказано лише, що він написав роман „Як сталася революція“, але не згадано, що він написав книгу „Останній пірат Середземного моря“, яка є в російському перекладі (див. вище); так само про Сендера не сказано, що він написав „Громадський порядок“, див. Р. В. Кельбина, Гослитиздат, 1936; в примітках до Луїса де Тапіа, Серрано Понсела, І. Асеведо Гонсалеса, протилежно до інших, не згадано року народження].

Крім того, вважається, що читач мусить бути обізнаний з історією Іспанії, принаймні з історією XX ст., бо натяки на різні історичні події не пояснюються (так: зречення Альфонса XIII, суть революції 1931 року в романі „Селяни“ Х. Ардеріуса). Саме в обробці є чимало недоглядів. Напр., на стор. 324 є примітка „Пака — зменшене від імени Франсіска“; а чому тоді поруч не пояснено, що Кіко (стор. 285) і Курро (стор. 324) так само зменшені від Франсіска, а далі, між іншим (стор. 334) „Франсіска“, перетворюється на „Франціска“, так само на стор. 395 — Еліос, хоча художник з таким іменем вже зветься Геліос Гомес; на стор. 11 тубільне слово „табор“ ототожнюється з українським „табір“; на стор. 12 примітка: „Кантина — намет“ — це просто не вірно, бо хоча „кантина“ й може міститися в наметі, але перекласти треба було, скажімо, похідна крамничка, винова крамничка; на стор. 394 читаємо „в горах Сієрри“, що так само виразно, як „в горах Пасма“, або на стор. 336 „З Пеньї, де скелясті гори“, що еквівалентне — „Зі Скелі, де скелясті гори“ і без примітки не має сенсу; далі, на стор. 249, цілком правильно транскрибоване іспанське ім'я Хав'єр, але на стор. 6 це саме звукосполучення „в'є“, вже неприємно вражає нас у вигляді „Овієдо“.

Як невиправдане хаотичне розташування літературного матеріалу, так само не виправданий і вибір ілюстрацій, за винятком портретів авторів і малюнків відомого графіка Еліоса Гомеса. Невідомо, що саме повинні ілюструвати картини Веласкеса, Гої й Пікассо (чи не повинні вони доводити, що в Іспанії взагалі було мистецтво?). Не репродуковано нічого з малюнків, напр., такого популярного художника, як Х. Б. Ачера, нема жодного анти-

¹ Ще один довід про потребу вступної статті. На підставі такого збірника в читача може скластися уявлення про іспанську революційну літературу як про щось замкнене в самому собі, відокремлене від усього попереднього розвитку іспанської літератури. Це неправильне уявлення можна було б усунути, додавши в передмові кілька слів про іспанську літературу епохи буржуазної революції, бо така вже специфіка подібних збірок і хрестоматій, що вони, претендуючи на показ певної картини літературного життя, показують лише деякі деталі. Отже, треба ретельно вибирати ці деталі, щоб не спотворити загальної картини.

нацистського плакату, яких так багато було створено в Іспанії протягом воєнного часу.

Отже, підсумовуючи, мусимо сказати, що основні недоліки виданого тепер збірника зводяться по суті до двох пунктів: 1) неорганізована подача матеріалу, 2) недооцінювання призначення збірника (або неправильна настанова). До речі, як було не використати цікавих матеріалів, що їх подає нам іспанська республіканська періодика сьогоднішнього дня? Коли розглядаєш цей збірник, то з повним правом вважаєш, що він був упорядкований не тепер, в період напружених боїв героїчного народу, а десь більше як рік тому. Це так само хиба оформлення й добору. Проте все ж таки слід не забувати, що цей збірник перший в своєму роді і може правити за початок інших подібних до нього, але, сподіваємося, більш дороблених, тобто досконаліших.

ДРУГИЙ МІЖНАРОДНИЙ КОНГРЕС ПИСЬМЕННИКІВ

4-го липня у Валенсії відкрився другий міжнародний конгрес письменників.

На конгресі присутні революційні письменники Німеччини—Ліон Фейтвангер, Анна Зегерс, Віллі Бредель; Франції—Андре Мальро, Андре Шамсон, Селія і ін. Делегація СРСР на конгресі представлена тт. М. Кольцовим, О. Толстим, А. Фадеєвим, Вишневським, В. Ставським, Барто, І. Микитенком, Фінком та І. Еренбургом.

Прибули письменники Америки, Китаю, Чехословаччини, Ірландії, Аргентини, Чилі, Голландії й інших країн. Робота конгресу присвячена питанням: індивідуум і суспільство; роль письменника; гуманізм; нація; допомога іспанському народові.

Конгрес відкрив голова ради міністрів Іспанії Негрін.

Він подякував від імені революційного іспанського уряду письменникам за те, що вони обрали для конгресу Іспанію, яка зараз героїчно відстоює не тільки право на існування, але й культуру людства.

Негріну від імені конгресу відповідав Мартін Андерсен-Нексе.

Він згадує ті дні, коли замолоду він був у Іспанії. Він зберіг величезну любов до безкорисливого героїчного іспанського народу.

— Зараз іспанський народ,—кінчає свою промову Нексе,—бореться за те краще життя, про яке говорив Максим Горький, щоб будні стали святом. В цій боротьбі—ми з ним.

З великою промовою виступив верховний комісар республіканської армії Альварес дель Вайо.

Альваресу дель Вайо в короткій промові, виголошеній іспанською мовою, відповідає голова радянської делегації М. Кольцов.

Його промова покривається оваціями на адресу СРСР і співом „Інтернаціоналу“.

Потім виступив французький публіцист Жюльєн Бенда, який говорить про обов'язок письменника.

— Іспанський уряд дякує нам за те, що ми приїхали сюди. Але це тільки наш обов'язок... Наше місце зараз в Іспанії тому, що тут люди борються проти варварства. Ми приїхали в Іспанію, щоб показати, де місце чесного письменника в ці вирішальні дні.

Після його промови іспанські письменники внесли пропозицію покласти вінок на могилу угорського романиста—героя інтернаціональної бригади генерала Лукача.

Конгрес надіслав привітальну телеграму Густаву Реглеру, який перебуває в госпіталі.

Потім слово дістає представник іспанського об'єднання письменників Хосе Бергамін. Він говорить про іспанську культуру.

— Вся іспанська література минулих часів,—говорить він,—свідчення народних сподівань, поривів іспанського народу до майбутнього. Все багатство іспанської культури, яка завжди була культурою народною, походить від органічного зв'язку творців культури з сподіваннями народу.

Вся іспанська література написана кров'ю іспанського народу. Лопе де Вега сказав: „Кров кричить про правду в німих книгах“. Ця ж кров тепер кричить про правду в німих жертвах. Кров кричить в нашому Дон-Кіхоті, безсмертному Дон-Кіхоті. Це вічне ствердження життя проти смерті. Ось чому наш іспанський народ, вірний своїм гуманітарним традиціям, прийняв бій проти смерті. В незабутні липневі дні 1936 року він своєю кров'ю виправдав свої слова. Іспанський народ рятує тепер людські цінності—і в першу чергу людське

братерство — проти нелюдського егоїзму.

Після Бергаміна виступив голландський письменник Бруер, який закінчив :

— Іспанський народ бореться за людську гідність. Моє місце тут, з Бергаміном.

Олексій Толстой говорив про великий розквіт мистецтва в СРСР. Він з обуренням таврував зрадницьку роль троцькістів, посібників фашизму. О. Толстой нагадує про те гаряче співчуття, яке допомагає народам Радянського Союзу зрозуміти героїчну боротьбу далекої Іспанії.

Потім з промовами виступили американський критик Малькольм Ковлей, німецька революційна письменниця Анна Зегерс, аргентинський поет Туньон, мексиканський письменник Хосе Мансісідор.

Конгрес вітали бійці бригади, що перемогла італійців біля Гвадалахари

4-го липня конгрес у повному складі переїхав до Мадрида. По дорозі в селищі Мінгланілья селяни влаштували урочисту зустріч делегатам, супроводжуючи овації співом „Інтернаціоналу“.

У Мадриді делегатів прийняв мер міста.

Конгрес одержав привітання від генерала Міаха.

5-го липня відкрилося засідання конгресу в Мадриді. Все раніше засідання було заповнене виступами делегатів від республіканських полків, які борються на фронті. Один за одним героїчні оборонці Мадрида передають гарячі привітання письменникам усього світу і обіцяють довести війну до повної перемоги над фашизмом.

Після французького письменника Блеша слово бере німецький письменник Людвіг Ренн, який бореться в рядах республіканських військ проти фашистів. Делегати зустріли Людвіга Ренна бурхливою овацією.

На першому засіданні конгресу в Мадриді виступили такі письменники : Угурбуру — представник Аргентини, Ромеро — представник Чилі, Нордаль Тріг — представник Норвегії, німецький письменник Віллі Бредель, відомий голландський письменник Джеф Ласт і представник СРСР т. Ставський.

Вечері 5 липня на конгресі стало відомо про успішний наступ республіканського війська. На конгрес прибули представники військових частин, які привезли трофеї перемог — військові прапори, забрані у фашистів. Бурхливою овацією зустріли делегати героїчних бійців.

Після виступів французького режисера Леона Муссінака і англійського письменника Бейтса, який б'ється в рядах революційних військ, слово дістає Всеволод Вишневський — автор „Ми із Кронштадта“. Конгрес встає. Довго не затихають привітання на честь Радянського Союзу.

7-го липня весь конгрес на фронтах. Делегати розмовляють з бійцями в окопах Карабанчеля, Гвадалахари, Брунете.

Мартін Андерсен-Нексе, Олексій Толстой, Андре Мальро, Нордаль Тріг оточені з усіх боків засмаглими обличчями робітників і селян героїчної Іспанії. Не стихають вигуки на честь єдиного народного фронту, на честь Радянського Союзу, на честь мужнього іспанського народу, який бореться за щастя людства.

На мітингу в одній з бригад виступили з вітальними промовами український письменник Іван Микитенко, німецький поет Еріх Вайнерт і письменниця Мексіки.

На черговому засіданні конгресу 8-го липня головував англійський делегат Стівен, Спендер. Виступили з промовами Егон Ервін Кіш (Німеччина), Дені Маріон (Бельгія), Барто (СРСР), Лунд (Данія), Хрісто Белев (Болгарія) і інші.

Цього ж дня учасники конгресу, поділившись на групи, відвідали Університетське містечко, Ескуріал і околиці Мадрида.

9-го липня учасники конгресу повернулися до Валенсії, де продовжував свою роботу II Міжнародний конгрес письменників.

10-го липня на ранковому засіданні конгресу виступив французький письменник Андре Шамсон з палкою промовою проти фашизму.

Блискучу глибиною і формою доповідь зробив радянський делегат Федір Кельїн, один з найвидатніших знавців іспанської мови і культури.

На цьому ж засіданні виступили також представники каталонського

і валенсійського об'єднання письменників і представник групи молодих письменників. Конгрес привітали представники іспанської молоді, МОПРу і різних робітничих організацій.

Найзворушливішим був виступ групи піонерів, які прийшли привітати майстрів культури і просити їх розповісти світові про життя і страждання іспанських дітей і про їх непохитну впевненість у перемозі, яка відкриє їм світле майбутнє.

Велике враження справила промова видатного іспанського письменника Бергаміна; його промова була спрямована проти другої книги Андре Жіда про СРСР, яка шойно вийшла, повна наклепів та інсинуацій. Він заявив, що виступає від імені всіх письменників Іспанії і латино-американських країн.

Промову Бергаміна конгрес зустрів дружною овацією.

Конгрес одержав привітання від Ромена Роллана і Луї Арагона, яким конгрес надіслав телеграми-відповіді. Конгрес ухвалив звернення до письменників, до інтелігенції, до трудящих усього світу і надіслав окреме привітання генералові Міаха.

На вечірньому засіданні конгресу виступив делегат португальських письменників народного фронту Кортесао. Підкресливши спільність іспанського народу з португальським, іспанської культури з португальською, Кортесао заявив, що Португалія перебуває в стані безупинного повстання і що, не зважаючи на фашистську диктатуру, увесь португальський народ співчуває іспанському народові в його боротьбі і бажає йому перемоги.

Далі виступали А. Фадєєв, Жульєн Бенда, Маріфелю (Куба), Маргарита Нелькев, Ілля Еренбург, Андре Мальро, Кратохвіл (Чехія), Фернандо де Ріос. Засідання пройшло з величезним піднесенням.

Останнє слово на закритті засідання мав голова кортесів Мартіно Баріо.

11-го липня ранком делегати конгресу виїхали до Барселони.

Заключним актом II міжнародного конгресу письменників в Іспанії був мітинг, влаштований в Барселоні ввечері 11 липня.

На мітингу в президіумі — Компа-

ніс, генерал Посас, члени каталонського уряду і представник конгресу письменників.

Мітинг з захопленням вітав Патенца, який розповів, як італійські робітники начиняли бомби, що були призначені для Іспанії, 300 робітників було віддано за це до фашистського суду, двадцять п'ять з них засуджено на довічне ув'язнення і п'ять до страти.

З великою симпатією був зустрінутий англійський поет Стівен Спендер, що прибув на конгрес проти волі англійського уряду; йому і іншим восьми делегатам уряд не видав закордонних паспортів.

Цікавий був виступ мексиканського представника Хосе Мансісідора. Він говорив про те хвилювання, яке охопило його, коли він побачив на фронті під Мадридом одну з найперевіших траншей, названу бійцями „авеню СРСР — Мексика“.

Ця пошана, відана бійцями обом країнам, його глибоко зворушила.

Від радянської делегації виступив Іван Микитенко, зустрінутий бурхливою овацією і „Інтернаціоналом“. Тов. Микитенко говорив, що перемога республіканців в Іспанії буде перемогою світової культури: в боях виконуються вже тепер кращі якості народу Іспанії. Він говорив про Україну, що, скинувши царат, іде тепер все вперед шляхом всебічного, бойового розквіту завдяки свободам, здобутим революцією. І тому народи СРСР, пройшовши шлях цієї тяжкої боротьби, почувують себе так міцно пов'язаними з боротьбою іспанського народу.

Після виступу Івана Микитенка письменник Варгас зачитує на кастільському діалекті палке послання українських письменників республіканській Іспанії.

Генерал Посас вітав міжнародний конгрес інтелігенції від імені бійців східної армії і висловив певність у перемозі над фашизмом.

Президент Компаніс говорив про значення боротьби, яка відбувається в Іспанії.

13 липня, після офіціальних візитів і огляду Барселони, делегати конгресу відбули до Парижа.

В Парижі конгрес асоціації письменників продовжував свою роботу. На засіданні конгресу 16-го липня,

оловував відомий німецький письменник Генріх Манн, який частину своєї промови присвятив пам'яті іспанських і іноземних письменників — вбивць, убитих і поранених у боях за республіканську Іспанію.

Французький письменник Андре Шамсон виступив із звітом про роботу конгресу письменників в Іспанії. Шамсон відзначив, що іспанський народ невведений у своїй перемозі. Промовець зазначив, що вперше за багато років іспанські селяни обробляють землю, яка їм належить. Наприкінці Шамсон закликав підтримати іспанський народ.

Численні делегації французьких робітників прибули на конгрес, щоб привітати письменників і заявити про свою солідарність з республіканською справою. Особливо тепло була зустрінуто конгресом делегація моряків французького судна „Трегастель“, яке було затримане іспанськими закордонниками і звільнене під натиском французьких трудящих. Тепло була зустрінуто також делегація заводу Рено, яка представляє 30 тис. робітників.

Іспанський письменник Хосе Бергамін у своїй палкій промові викрив обман політики невтручання і відзначив, що іспанський народ хоче добитися миру тільки в результаті перемоги.

На конгресі виступила також данська письменниця Карін Міхаеліс і поет Пабло Неруда (Чілі). Вони викричали міжнародний фашизм і заявляли про свою солідарність з іспанським народом.

Відомий французький письменник Луї Арагон яскраво говорив про радянську культуру, національну форму і соціалістичну змістом. Всі, піднявшись із своїх місць, бурхливо аплодували Арагонові.

Прикінцеве засідання конгресу 17-го липня, яке відбувалося під головуванням Луї Арагона, затяглось до пізньої ночі.

Майже всі промовці в своїх виступах говорили про героїчну боротьбу іспанської республіки проти міжнародного фашизму і зазначали, що Радянський Союз є оплотом сподівань усього передового людства.

Англійський поет Стівен Спендер

у своїй промові змальовує героїзм іспанського народу, свідками якого були письменники 28 країн під час свого перебування в Мадриді і Валенсії.

Аргентинський письменник Рауль Гонсалес Туньон заявив, що бути іспанським республіканцем — це означає бути людиною, гідною цього імені. Туньон підкреслив, що перо письменника повинне бути насамперед зброєю боротьби проти фашизму, повинне плямувати презирством тих письменників, які збезчещують цю зброю нападками на Радянський Союз.

З великою, винятково яскравою промовою, сповненою тонкого сарказму на адресу буржуазії, яка зрадила загальнолюдські цінності, виступив відомий французький письменник Жюльєн Бенда. Бенда спростував твердження, нібито письменник повинен бути аполітичним. Ми захищаємо, — заявив Бенда, — республіканський уряд Іспанії, бо він відстоює справу справедливості і людяності.

Після виступу німецького письменника Бертольда Брехта велику промову виголосив зустрінутий тривалими шумними оплесками радянський письменник Олексій Толстой.

З яскравою промовою, яка неодноразово переривалася оплесками, виступив потім Вайян Кутюр'є. Кутюр'є нагадав, що теперішній антифашистський конгрес письменників, який відбувся в Іспанії, дістав бойове хрещення. „Треба боротись проти фашизму і його троцькістських агентів, — заявив Вайян Кутюр'є. — Письменники повинні бути співцями правди“.

Тепло зустрічає конгрес і численна публіка, яка переповнила через край приміщення театру, виступ відомого іспанського письменника Рамона Сендера.

Після ряду інших промов, зокрема виступів Всеволода Вишневського, Іллі Еренбурга і Жан Рішар Блока, який висловив наприкінці надію, що наступний, третій, антифашистський всесвітній конгрес письменників відбудеться у перемігшій, торжествуючій столиці іспанського вільного народу, який розправиться з фашизмом, оголошується основна резолюція, ухвалена конгресом.

РЕЗОЛЮЦІЯ КОНГРЕСУ

Вірні принципам і ухвалам першого конгресу своєї асоціації, письменники 28 країн, зібравшись на свій другий Міжнародний конгрес, який відбувався в Валенсії, Мадриді і Барселоні і який закінчив свою роботу в Парижі 17 липня 1937 р.,

п о п е р ш е, — проголошують, що фашизм є головним ворогом культури, яку вони зобов'язалися захищати;

п о д р у г е, — заявляють про свою готовність боротися всіма наявними в їх розпорядженні засобами проти фашизму, який відкрито показує свої обличчя руйнника або ж вибирає для досягнення своїх цілей обхідні шляхи, — заявляють про готовність боротися проти всіх паліїв війни;

п о т р е т ь, — підтверджують, що в теперішній війні, яка провадиться фашизмом проти культури, демократії, миру і взагалі проти щастя і добробуту людства, немислимий і неможливий ніякий нейтралітет, який це показує тяжкий досвід письменників численних країн, де всяка думка зведена до жахливих умов нелегальності.

Внаслідок цього учасники конгресу звертаються з урочистим закликком до всіх письменників світу, до всіх тих, хто глибоко і чесно вірить у свою людську місію, у дійовість друкованого слова, і закликають їх негайно зайняти місце в рядах борців проти загрози, яка висить над культурою і людством. Учасники конгресу особливо звертаються до тих, у кого ще залишаються ілюзії про можливість збереження нейтралітету. Вони звертаються також до тих, хто ще вірить у сміховинні обіцянки, під прикриттям яких фашизм приховує своє руйніщнє і смертоносне діло.

Учасники конгресу закликають усіх письменників усвідомити свій історичний обов'язок і об'єднатися з ними в боротьбі за благо більшості людства і за охорону історичної спадщини.

Конгрес вітає республіканську Іспанію, її народ, її уряд і її армію — авангард у боротьбі.

Учасники конгресу зобов'язуються захищати республіканську Іспанію скрізь, де вона зазнає загрози, і залучити до цієї мети тих, хто вагається і блукає.

Учасники конгресу заявляють, нарешті, про свою незламну віру в перемогу іспанського народу!

Другий Міжнародний конгрес письменників закінчився 18-го липня.

Конгрес обрав бюро міжнародної асоціації письменників для захисту культури в складі 100 членів, які представляють письменницькі організації 28 країн. Від СРСР до бюро увійшли: тт. Мих. Кольцов, О. Толстой, М. Шолохов, І. Еренбург, В. Ставський, В. Вишневський, Лагуті, А. Фадеев, Ів. Микитенко.

До президії асоціації обрані: Ромен Роллан, Андре Мальро, Жан Рішар Блок, Луї Арагон, Жульєн Бенда, Бернард Шоу, Р. Леман, Мартін Андерсен-Нексе, Томас Манн, Генріх Манн, Лйон Фейхтвангер, Олексій Толстой, М. Шолохов, Сельма Лагерльоф, Хемінгвей, Антоніо Мачадо, Хосе Бергамін, Форстер.

До генерального секретаріату асоціації від СРСР увійшли: Мих. Кольцов, І. Еренбург і В. Ставський.

Останнє заключне засідання конгресу відбулося ввечері 18-го липня в приміщенні, де працював конгрес, саме в театрі „Порт сен Мартен“.

Після великого концерту, в якому взяли участь кращі артистичні сили Парижа, члени конгресу дали колективну клятву боротися проти пригноблення і тиранії не тільки в своїх творах, але і кожного дня свого життя.

Клятва була виголошена перед величезним портретом молодого іспанського поета Гарсія Лорка, розстріяного бандами Франка в Гренаді, в будинку композитора Мануеля де Фалья, який того ж дня збожеволів.

Радянські діти з величезним інтересом, з хвилюванням і співчуттям відкують за героїчною боротьбою республіканської Іспанії, що веде боротьбу з фашистськими інтервентами. Діти жадібно ловлять кожне слово про події на іспанському фронті.

Зважаючи на зацікавленість юних

читачів, Дитвидав ЦК ВЛКСМ випустив для них книгу „Рассказы майора Рамона Диэстро“, записані радянським журналістом А. Лазебниковим.

Одинадцять розділів, з яких складається ця книга, розповідають про громадянську війну в Іспанії.

ЛІТЕРАТУРА В ОКОПАХ

Героїчні бійці республіканської Іспанії не тільки мужньо б'ються на фронтах. В рідкі хвилини затишшя на фронтах вони посилено працюють над підвищенням свого культурного рівня, вчать, читають.

Мадридська газета „Кларідад“ провела цікаву анкету на тему: „Що читають в окопах у дні затишшя на фронтах?“ Виявилось, що значна кількість бійців своє дозвілля присвячує читанню. В основному переважає інтерес до таких літературних творів, як книга „В огні“ Анрі Барбюса.

Загальна думка фронтників, читачів цієї книги, за словами „Кларідад“, така:

„Читаючи цю книгу, значно легше переносити нестатки і негоди теперішньої війни. Ведучи боротьбу проти Франка, Муссоліні та Гітлера, ми продовжуємо боротьбу проти того зла, яке затаврував Барбюс“.

В цих безхитросних словах яскраво проступає розуміння рядовими бійцями республіканської Іспанії великої ролі художньої літератури.

ЗАКЛИК РАБІНДРАНАТ ТАГОРА

Славний письменник сучасної Індії Рабіндранат Тагор є головою індійської ліги боротьби проти війни і фашизму. Недавно він виступив у пресі з закликом до оборони Іспанії: „Світова цивілізація під загрозою, її топчуть ногами. Міжнародний фашизм надсилає до Іспанії військо і підтримує заколотників грішми. Ма-

дрід — гордий центр культури і мистецтва — в полум'ї. В цей час великих страждань іспанського народу я звертаюсь до сумління людства. Допоможіть народному фронтові в Іспанії...“ Під цією відозвою підписалось багато видатних індійських політичних і культурних діячів.

КНИГИ ПРО ІСПАНІЮ

Накладом Партвидаву ЦК ВКП(б) вийшли такі книги про Іспанію:

М. Эрколи — Об особенностях испанской революции, 22 стор., 20 коп.

Долорес Ибаррури (Пасионария) — Фашисты не пройдут! Речь и статьи, 131 стор., 1 крб.

Лина Одена — Героиня испанского народа, 30 стор., 20 коп.

„Испанский народ победит“ — 174 стор., 1 крб. 25 коп.

Испания в борьбе против фашизма — Сборник статей и материалов, 202 стор., 1 крб.

Испания в цифрах (короткий економіко-географічний довідник), 174 стор. 1 крб. 75 коп.

„Фашисты не пройдут!“ (Ілюстр. карта - плакат), 1 крб. 50 коп.

ЗБІРНИК „НАРОДИ УКРАЇНИ ПРО ЛЕНІНА І СТАЛІНА“

Державне літературне видавництво України готує ряд видань до XX роковин Великої пролетарської революції.

На першому місці серед них —

збірник „Народи України про Леніна і Сталіна“. В цьому збірнику буде вміщений багатий фольклорний матеріал і кращі літературні твори про великих вождів партії.

ПИСЬМЕННИКИ СВІТУ ПРО РАДЯНСЬКИЙ СОЮЗ

Іноземна комісія Спілки радянських письменників СРСР готує до двадцятиріччя Великої пролетарської революції збірник творів іноземних письменників про Радянський Союз.

Книга вийде за редакцією Мих. Кольцова.

Для цієї книги вже одержано матеріали від Ромен Роллана, Рабіндрат Тагора, Ептова Сінклера, Ліона Фейхтвангера, Генріха Манна, Стефана Цвейга, Томаса Манна, Мартіна

Андерсена - Нексе, Франса Мазереллі і інших.

Статті, вариси, вірші, висловлювання і привітання іноземних письменників присвячені найрізноманітнішим темам: „Культура і Радянський Союз“, „Радянський Союз і його політика миру“ тощо.

Обсяг збірника—12 друк. аркушів. Збірник буде ілюстрований портретами авторів.

ЗАВОДСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС

Багатотиражка металургійного заводу ім. Сталіна (Донбас) „Металург“ вирішила провести з 1 липня по 15 жовтня літературний конкурс ім. 20-річчя Великої пролетарської революції. Редакція закликала взяти участь у конкурсі на краще опові-

дання, нарис, вірш, пісню всіх трудящих заводу та членів їх родин. Кращі твори, що надійдуть на конкурс, друкуватимуться в заводській газеті, а до свята будуть видані окремим альманахом.

ДО 750-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ШОТА РУСТАВЕЛІ

До днів всенародного святкування 750-річчя з дня народження великого поета Грузії Шота Руставелі у столиці Грузії Тбілісі буде видана його безсмертна поема „Витязь у тигровій шкурі“ грузинською мовою. Поема вийде в 3-х виданнях. Академічне видання, що має 1669 строф, вже здано до друку і вийде в світ на по-

чатку вересня.

Масовим виданням поему буде випущено Інститутом ім. Руставелі і Державним літературним видавництвом Грузії.

Крім того, ювілейний комітет видає поему англійською і французькою мовами.

ПЕРЕКЛАД ПОЕМИ „ВИТЯЗЬ У ТИГРОВІЙ ШКУРІ“

Український поет Микола Бажан закінчив і здав до друку Державному літературному видавництву України свій переклад на українську мову славетного твору грузинського кла-

сика Шота Руставелі—„Витязь у тигровій шкурі“. Над цим перекладом Мик. Бажан працював понад два роки.

Книга вийде до 750-річного ювілею Шота Руставелі.

ВІД МУЗЕЮ М. О. ОСТРОВСЬКОГО

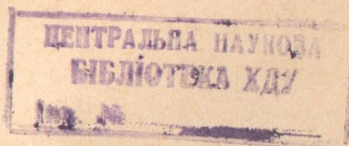
Музей письменника - орденоносця М. Островського, створений за постановою Ради народних комісарів СРСР від 6 лютого 1937 р., просить всіх товаришів і організацій, що були зв'язані в минулому з Миколою Олексійовичем громадськими й особистими стосунками, надіслати музеєві матеріали про тов. Островського, які є в них (фотознімки, листи, документи, які виходили від Островського або були видані йому, спогади про нього і речі, що належали йому).

Музей цікавлять фотознімки тов. Островського і близьких його друзів у різні періоди життя, знімки з'їздів, конференцій, які відбувалися з його участю, знімки місць, де проходило його життя й робота, а також епізоди з громадянської війни на Волині і в Галичині, що відбувалися з участю військових з'єднань, в яких був М. Островський.

Замість переданих музеєві оригіналів власникам будуть надіслані фоторепродукції їх.

Осіб, що бажають передати музеєві матеріали, які є в них, на певних умовах, музей просить повідомити про це на адресу: Сочі, Музею Н. А. Островського.

Дирекція

Редакція: П. Ходченко (т. в. о. редактора), Ів. Сенченко, І. Муратов (заступники редактора)

Видає Державне Літературне Видавництво

Т. в. о. редактора П. Ходченко
Секретар редакції М. Гільов, Техкерівник С. Білокінь.

Друкарня ім. М. В. Фрунзе. Харків, пров. Фрунзе, 6. Уповноважений Головліту 3416. Зам. 514. Тир. 3850. 8 друк. арк.
Пап. ф. 62×94—38 кг. 4 пап. арк. В 1 пап. арк. 122. 512 літ.
Здано в роботу 5-VII-37 р. Підписано до друку 1-VIII-37 р.

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ ТАКІ НАШІ ВИДАННЯ:

„ЛІТЕРАТУРНА ГАЗЕТА“

ОРГАН СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

Висвітлює питання радянської літератури, літературознавства і критики, театру, кіно та інших видів мистецтва.

ВИХОДИТЬ 5 РАЗІВ НА МІСЯЦЬ

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА: на 12 міс.— 15 крб.; на 6 міс.— 7 крб. 50 коп.
на 3 міс.— 3 крб. 75 коп.

„РАДЯНСЬКА ЛІТЕРАТУРА“

щомісячний літературно-художній та критичний журнал — орган спілки радянських письменників України.

Вміщує нові твори сучасних українських радянських письменників, письменників братніх республік Союзу і закордонних революційних письменників.

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА: на 12 міс.— 18 крб.; на 6 міс.— 9 крб.; на 3 міс.— 4 крб. 50 коп.

„ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ“

Літературно-художній і критичний місячник — орган спілки радянських письменників України і харківської обласної організації радянських письменників.

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА: на 12 міс.— 18 крб.; на 6 міс.— 9 крб.; на 3 міс.— 4 крб. 50 коп.

„ЛІТЕРАТУРНА КРИТИКА“

щомісячний журнал літературної критики, історії й теорії літератури й мистецтвознавства — орган спілки радянських письменників України.

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА: на 12 міс.— 18 крб.; на 6 міс.— 9 крб.; на 3 міс.— 4 крб. 50 коп.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ:

всі філії та уповноважені „Союзпечати“, поштові філії та листоноші; уповноважені КОГІЗ'у РРФСР, а також безпосередньо видавництво.

АДРЕС ДЕРЖЛІТВИДАВА: м. Київ, Пушкінська вул., № 8.

ДЕРЖЛІТВИДАВ

ПРИНИМАЕТСЯ ПОДПИСКА на 1937 г.

**НА ЖУРНАЛ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ
ЛИТЕРАТУРЫ И ПУБЛИЦИСТИКИ**

„НА РУБЕЖЕ“

ОРГАН ДАЛЬНЕВОСТОЧНОГО ПРАВЛЕНИЯ СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ

РЕДКОЛЛЕГИЯ: *Мих. Алексеев, Ан. Гай, Д. Никонов, А. Фадеев*
(ответственный редактор), *А. Эстрин*

В 1937 г. журнал „НА РУБЕЖЕ“ выходит при участии дальне-
восточных писателей и ученых. В журнале принимают участие
— московские и ленинградские писатели и критики. —

ОСНОВНЫЕ ОТДЕЛЫ ЖУРНАЛА:

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА — романы, повести, рассказы, поэмы и стихи, отражающие социалистическое строительство Дальнего Востока и укрепление его обороноспособности.

ДВК НА СТРОЙКЕ — художественные очерки о новостройках, заводах, городах, совхозах, колхозах, промыслах и воинских частях края; литературные портреты знатных людей социалистического строительства ДВК.

НАУКА И КРАЙ — популярные статьи и очерки по различным отраслям науки, непосредственно связанным с социалистическим освоением края и советской Арктики.

ЗАРУБЕЖНАЯ ЛИТЕРАТУРА — переводы произведений пролетарских и революционных писателей Японии, Китая и Кореи, переводы произведений западноевропейских революционных писателей о сопредельных с ДВК странах; статьи и обзоры о культуре и искусстве за рубежом.

ИЗ ПРОШЛОГО — мемуарная литература о гражданской войне, партизанском движении и борьбе с интервенцией в ДВК; личные воспоминания участников боев за советский Дальний Восток.

В журнале также имеются отделы: публицистики, критики, библиографии, литературной учебы, хроники искусства и культурного строительства края. К участию в журнале привлекаются: ученые, специалисты, научные работники, литературоведы, художники, журналисты и литературный молодежь.

В 1937 г. журнал „НА РУБЕЖЕ“ выходит раз в два месяца.

ПОДПИСНАЯ ПЛАТА: на год — 15 руб., на 6 мес. — 7 руб. 50 к.,
цена отдельного номера 2 руб. 50 к.

Подписка на журнал „НА РУБЕЖЕ“ принимается всеми книжными магазинами и отделениями КОГИЗ'а. Там же
— производится и розничная продажа журнала —

АДРЕС РЕДАКЦИИ ЖУРНАЛА „НА РУБЕЖЕ“ — Хабаровск,
Комсомольская, 52-а.

ПРАВЛЕНИЕ ССП

